

A black, adjustable desk lamp with a brass-colored base and arm is positioned on the right side of a dark, textured wooden table. The lamp's shade is tilted downwards, casting a warm, golden light onto the table surface.

Kirjoittamisesta

Olli Ruohomäki | Petäjä-opisto
CC BY 4.0 | Päivitetty 28.8.2026

Sisällys

Alkusanat	3
1. Asetelma ja asenne	4
Aloittamisen sietämätön vaikeus	4
Vapauden hinta	4
Työtä se vaan on	5
2. Aivotyötä ja raakatekstiä	5
Supertiivis juttu	5
Vieras lähdeteksti	6
Ideointi	6
Jutturunko	7
Kirjoittaminen	7
Raakateksti	8
Lopuksi	8
3. Automekaanikko	9
Kirjoitusvirheet	9
Tekoölyn käytöstä	10
Luku & sija	10
4. Sisustussuunnittelija	10
Kappalejako	10
Lapamatolauseet	11
Logiikka & argumentointi	11
Väliotsikot	12
Tiivistäminen	13
Tekstin ankkuri	13
5. Sävellys ja sanoitus	14
Rytmi	14
Painotus	15
Sävy & tuntu	16
6. Elokuvilta	17
Omat elokuvat	17
Kuka puhuu?	18
Kamera liikkuu	19
7. Vahaa ja kiillota	20
Isot asiat	20
Jutun osat	21
8. Lapselle eväät mukaan	22
Sujuvuus	22
Metatasolle	23
Julkaiseminen	24
9. Kirjoittamisen käsitteistö	25
Lopuksi	30

Alkusanat

Tämä julkaisu kokoaa yksiin kansiin keväällä 2026 kirjoittamani blogisarjan. Tavoitteena on muuntaa aineistot saavutettavampaan, siirrettävämpään ja pysyvämpään formaattiin. Jutut löytyvät alkuperäisessä muodossaan osoitteesta blogit.sasky.fi/ruohomaki ja tämä e-kirja PDF-versiona OPH:n Avoimien oppimateriaalien kirjastosta osoitteessa aoe.fi.

Olen työssäni laatinut oppimateriaaleja ja kirjoittanut kaikenlaisia asiatekstejä yli 30 vuotta, mutta en silti pidä itseäni hyvänä kirjoittajana. Sellaisena, joka kirjoittaa näennäisen helposti julkaisuvalmiin jutun. Olen editointihenkinen ja analyttinen eli toisin sanoen hidas kirjoittaja. Mielestäni jutusta ei voi tulla hyvä, jos sitä ei ole mietitty tarpeeksi. Hyvässä jutussa on asiasisällön ja kieliopin päällä vielä monta kerrosta kielen ja kerronnan rakenteita. Niiden valmiiksi hiominen se vasta aikaa viekin!

Olen viime vuosina alkanut suhtautua kirjoittamiseen aiempaa tietoisemmin: tehnyt havaintoja ja yrittänyt ymmärtää, mitä kirjoittaessa tarkasti ottaen teen ja ajattelen. Suurin palkinto siitä on ollut, että ongelmien ratkaisusta on alkanut nauttia. Juttu, jossa ajatus loistaa kirkkaana, tuo hienon onnistumisen tunteen.

Monilla asioilla ei myöskään ollut vielä nimeä. Niitä piti alkaa keksiä, kun niistä halusi kirjoittaa. Nimiä alkoi kertyä niin paljon, että niistä syntyi kirjan loppuun oma käsitteistö. Niiden joukossa on muutama oikeasti käyttökelpoinenkin termi. Voit peilata niihin omia ajatuksiasi.

Jos pitäisi valita yksi sana kuvaamaan, mistä nyt on kyse, se olisi:

verstaspuhe (engl. *shop talk*) ei tarkoita teoriaa, tarkistuslistaa eikä oppikirjaa. Siinä vaihdetaan kokemuksia, jaetaan omia työtapoja ja ratkotaan yhdessä ongelmia. Verstaspuhe ei ole tyyli eikä määritelmä, vaan kokoelma asioita, joilla on jotain tekemistä tiedon, ajattelun ja oman tekstin kanssa.

- käytännöllistä: *"tämä piti purkaa kokonaan ja kasata uudestaan"*
- kokemusperäistä: *"liimaa tämä tuohon kiinni, että ovat yhdessä vahvempia"*
- epätäydellistä: *"no, näin minä sen yleensä teen"*
- rehellistä: *"eihän se silti koskaan tule kerralla kuntoon"*

Disclaimer: Tämä julkaisu ei oikeastaan opeta kirjoittamaan, vaan ajattelemaan kirjoittamista. Tämä on aivan liian monisanainen kuvaus siitä, miten eräs kokenut kirjoittaja on tottunut esittämään ja jäsentämään asioita sekä havaitsemaan ja ratkomaan ongelmia.

Kankaanpää,
28.8.2026
Olli Ruohomäki

1. Asetelma ja asenne

Löysin viime vuonna hyvän sanan kuvaamaan tapaani kirjoittaa. *Eksploraatiivinen kirjoittaminen*. Se kuulostaa aika samalta kuin muinaisen tenttikirjan nimi ”*Tutki ja kirjoita*”. Ne ovat ehkä eri asioita, mutta tuolle sivupolulle ei nyt eksytä. Kun ajatus alkaa virrata, silloin ei pysähdytä pyörittämään termejä. Perusidea on uusi ja jännittävä. Normaalisti yritän kirjoittaa asioista, joista tiedän tai luulen tietäväni. Entäpä jos tietoisesti kirjoittaakin siitä, mistä ei (vielä) tiedä? Silloin voi kokeilla, tehdä havaintoja, vertailla, rakentaa selityksiä, luottaa intuitioon ja seurata assosiaatioita.

Kirjoittaminen tutkimusmatkailijan asenteella vaatii rohkeutta. Jätänkö näkyviin ajatusten harhapolut ja umpikujat? Eikä pelkän siistin lopputuloksen? Silloinhan jokainen matkapäiväkirjan lukija näkee kaiken epävarmuuden ja keskeneräisyyden. Mutta myös sen, mitä polkuja on kuljettu, eikä vain sen, mihin on päädytty. On turvallisempaa pitää kiinni omista uskomuksista, mutta niihin takertuminen estää poimimasta uusia juttuja matkan varrelta – eli oppimista.

Aloittamisen sietämätön vaikeus

Hankalinta on aloittaa silloin, kun ei ole ensimmäistäkään ideaa. Tässä auttaa radikaali asenne: alkuidean ei tarvitse olla hyvä. Aivan! Sen tehtävänä on vain lämmittää moottoria. Voit huoletta kirjoittaa ensin huo-noa tekstiä, katsoa sitä ja sen jälkeen kirjoittaa asiasta uudelleen ja paremmin. Uskon, että aloittamisen vaikeus on suurelta osin siinä, että yrittää kirjoittaa heti lopullista tekstiä. Älä yritä! Kahta asiaa on vaikeaa tehdä yhtä aikaa ja keskittyminen ideaan ja tekstiin kuuluvat tähän joukkoon.

Toinen hyvä asenne on *editointihenkisyys*. Teksti ei ole taideteos, johon ei saa koskea. Se on raaka-ainetta, eikä mitään muuta. Juttu paranee melkein aina tiivistämällä ja jäsentämällä sitä uudelleen. Tämä helpottaa kirjoittamisen aloittamista, mutta vaikeuttaa editoinnin lopettamista.

Teksti on taikinaa, joka paranee, kun sitä vaivataan. Se on myös välillä jätettävä lepäämään. Palaa siihen tuoreilla silmillä seuraavana päivänä. Aivosi kehittävät nukkuessasi ratkaisuja kohtiin, joihin et ollut tyytyväinen. Seuraavana päivänä saat editointivaiheen käyntiin heti.

Aloittamista vaikeuttaa myös se, että aihe on ennalta rajattu tarkasti. Työjutuissa aihe tulee annettuna ja tavoitteena on useimmiten vain informoida selkeästi ja virheettömästi. Omia tavoitteitani näiden lisäksi ovat, että teksti on tiivis, kevyesti taustoittava ja lukijan näkökulman huomioiva. Vapaan aiheen teksteissä tavoitteena voi olla nähdä, minkä sävyn teksti haluaa ottaa ja minne tarina haluaa viedä.

Vapauden hinta

Yksi suurimpia kirjoittamisen ongelmia on, ettet tiedä itsekään, mitä oikein ajattelet. Mieli rakentuu niin, että tiettyyn asiaan liittyy usein vain yksi pääajatus ja muut ovat jotenkin hämärässä. Mieleen ei mahdu monta näkökulmaa yhtä aikaa, uskomukset esiintyvät totuuksina ja on asioita, joita et edes halua ajatella.

Vapaasta aiheesta kirjoittaessasi olet vapaampi ulkoa annetuista aiheista ja tavoitteista. Vapaus on kuitenkin osaksi harhaa. Teksti täyttyy ajatuksista, joita luulet omiksesi. Rehellisesti: olet kuullut tai lukenut ne joltakin tai jostakin. Olet sulattanut ajatuksen mielessäsi itseäsi puhuttelevaan muotoon ja ottanut ne omiksesi. Ei niin, että omistaisit sen, vaan niin, että ajattelet nyt itse samalla tavalla.

Asian ydin: asiateksteissä et oikeastaan kirjoita, vaan toimit tiukkojen reunaehtojen sisällä. Ne rajaavat vapautta, mutta myös helpottavat tekemistä. Vapaasti kirjoittaessasi päätät aiheesta, tavoitteista ja muodosta, mutta ammennat ympäröivästä kulttuurista niin paljon, että tuskin mikään on todella omaasi. Kumpikaan näistä moodeista ei ole erityisen houkuttava. Yhteistä on, että molemmissa yrität rakentaa ymmärrystä, selitystä ja kokemusta.

”Olen sellainen ihminen, joka voi ajatella asiaa selkeästi vasta kun on kirjoittanut siitä.”
– Haruki Murakami

Työtä se vaan on

Kirjoittaminen ei ole pelkästään ajattelun työkalu, vaan kokonainen työpöytä. Voit levittää sille asiat eteesi näkyviin. Voit selvittää solmuun menneet ajatusketjut, kirjoittaa auki mitä tarkoitat, täyttää logiikan aukot ja valaista hämärät kohdat. Voit myös siirtää ajatuksen talteen, odottamaan toista juttua, johon se paremmin sopii.

Jos haluat kokeilla tämän jutun ideoita, tässä on helppo harjoitus:

1. Valitse aihe. Mikä tahansa ensimmäisenä mieleen tuleva
2. Kirjoita aiheesta 10 minuuttia, mutta älä korjaa mitään. Ei edes lyöntivirheitä
3. Tallenna teksti
4. Palaa tekstiin seuraavana päivänä.
5. Valitse sieltä paras ajatus
6. Kehitä ja editoi sitä 20 minuuttia.
7. Tutki lopuksi, mitä syntyi

Huomaan haluavani puhua vielä harjoituksen purkamisesta, mutta tähän on nyt hyvä lopettaa. Käsittelen mieluummin vain yhden aiheen kerrallaan ja tarkemmin. Pelkkä asioiden listaaminen kun ei oikeastaan hyödytä ketään.

2. Aivotyötä ja raakatekstiä

Nyt puhutaan erilaisista tekstilähteistä, ideoinnista, jutturungosta ja varsinaisesta tekstin kirjoittamisesta. Et kuitenkaan löydä *"10 vinkkiä parempaan tekstiin"* -listaa, vaan tarkoituksella hidastettua puhetta kirjoittamisen sisältä. Ohjaavia kysymyksiä, kirjoittajan ajatusääntä ja mielikuvia. Kuvaan ajatuksiani ja kokemuksiani: miten jäsenän kirjoittamista ja minkä olen todennut toimivaksi.

"Millainen olen kirjoittajana? Istun kovalla lattialla pesukoneen edessä ja katson luukun takana pyörivää kirjopyykkiä. En ihan tiedä, mitä koneessa tapahtuu, mutten oikein osaa keskittyä muuhunkaan ennen kuin on valmista."

En oikein pidä sanasta prosessikirjoittaminen. Termi tuntuu tekniseltä ja kovalta, ihan kuin suuryrityksen dokumenttituotannon standardilta. Haluan käsitellä asiaa ilman tuota tehokkuus/kiire/stressi -ideologiaa, sillä kirjoittaminen on ajattelua. Rauhasa mietitty juttu on varmasti parempi kuin kiireessä kyhätty.

Silti: kirjoittaminen sisältää aivan samoja valintoja ja pohdintoja, kirjoititpa pörssiyrityksen vuosikertomusta tai omia muistelmiasi. Voit siis kokeilla tästä hyödyllisiltä vaikuttavia juttuja. Ei tarvitse laittaa koko ajattelua uusiksi, vaan vain kokeilla asioita, jotka kiinnostavat.

Supertiivis juttu

Lyhyimmät jutut tehdään yhdeltä istumalta. Esimerkiksi Facebookissa toimivat hyvin postaukset, joissa on vain 3–4 riviä. Niin lyhyt, että sen näkee kokonaan ilman, että täytyy klikata auki. Tekstin laatimisessa auttaa uutissähkeen kaava: Kuka-Mitä-Missä-Milloin-Millä seurauksella? Työvaiheita on kolme:

1. Kerää ja tarkista faktat
2. Kirjoita ja editoi
3. Julkaise ja vilkaise

Tässä valmis somepostaus, joka on niin tiivis, ettei siinä ole enää yhtäkään verbiä.

*"Petäjä-opiston kevätnäyttely Parkanossa, Musiikkiopiston salissa
su-ma 19.-20.4.2026 klo 12–16. Lisätietoa: sasky.fi/petaja"*

Vieras lähdeteksti

Oman jutun materiaalina käytetään usein valmista tekstiä. Jos valmis teksti on hyvää, tulee kiusaus käyttää sitä enemmän kuin sitä välttämättä tarvitaan. Keskeistä on löytää tekstilähteen ydin ja käyttää sitä.

Siirtymäkohtaan omasta tekstistä vieraaseen tekstiin on usein hyvä rakentaa pieni silta. Usein riittää yksi lause. Yleinen tapa on käyttää siihen lähdetekstin julkaisutietoja, vähän kuin radio-DJ kappaleen vaihtuessa. Käteviä tapoja palata vieraasta takaisin omaan tekstiin ovat aloittaa uusi kappale, viitata vieraaseen tekstiin heti oman tekstin jatkuessa tai naamioida paluukohta (väliotsikolla, kuvalla, lainauksella tms.).

Joskus lähteenä käytettävä teksti on suojattua eikä sitä nimenomaan saa käyttää. Silloin katsotaan tekstin taakse, sen ideoihin ja omaa juttua rakennetaan niiden pohjalta. Jos teksti sisältää timantilta tuntuvaan ytimen, paras on poimia se tiiviiksi suoraksi sitaatiksi ja käyttää asiallista lähdemerkintää.

Vielä useammin vieras teksti ei sovi omaan juttuun. Tavallisin tapaus ovat erikoiskielet. Esimerkiksi laki-, hallinto-, markkinointi- tai teknokieli pitää ymmärtää ensin itse ja kirjoittaa sitten kohdekielelle uudelleen. Esim. erikoiskielen tarkat termit täytyy kääntää erikoisalaa tuntemattomien ymmärtämään muotoon. Yleiskielelle kääntäessä niiden tarkkuutta voi helposti pienentää ilman, että merkitys kärsii liikaa. Erikoiskielisen tekstikappaleen ydinsisällön voi yleensä tiivistää 2–3 lyhyeen yleiskielen lauseeseen.

Jos tehtävänä on välittää tarkasti jokin erikoiskielellä oleva teksti, siisti tapa on tehdä siitä typografisilla keinoilla pieni saareke yleiskielisen tekstin keskelle. Jos välitettävä teksti on liian iso, online-jutuissa toimii hienosti rakenteiset dokumentit:

1. Tee erikoiskielisestä osiosta erillinen online-dokumentti tai etsi alkuperäinen lähde
2. Kirjoita oma juttu yleiskielellä
3. Luo sen loppuun siisti linkki *”Katso tarkemmat tiedot täältä”*

Ideointi

Luonnostelemaan pääsee heti, kun on tavoite, idea tai tarve kirjoittaa. Seuraavassa ohjaavia kysymyksiä kannattaa pohtia ennen kuin alkaa kirjoittaa.

- Mitä minun pitäisi tai olisi hyvä sanoa tästä asiasta?
- Mitä ajattelen tai tiedän tästä asiasta?
- Miten itse suhtaudun tähän asiaan?
- Mitä haluan tästä sanoa?
- Mitä haluan, että lukija ajattelee tai tuntee?
- Mitä haluan, että lukija oppii tai tekee?

Jos alat kirjoittaa juttua heti, kun saat idean, saatat kahlita itsesi siihen liian aikaisin. Pyörittele sitä mielesi vähän aikaa ennen kuin päätät kirjoittaa siitä. Kiireessä ja stressaantuneena takertuu helposti ensimmäisenä eteen tulevaan asiaan. Kun rantavarjon tolppaan tsunamin lähestyessä. Siitä ei osaa päästää irti, vaikka lähellä olisi tukevasti maahan juurtuneita palmupuita. Rohkaisin aiemmin siihen, ettei alkuidean tarvitse olla hyvä, sillä siitä voi kehittää toimivan juttuidean. Seuraavassa lisää ohjaavia kysymyksiä:

- Mikä alkuideassa on pielessä?
- Onko todisteita, että asia on oikeasti näin?
- Mikä olisi parempi sana tuolle asialle?
- Puhutaanko asiasta kokonaisuutena, vai pienestä osasta siitä?
- Onko minulla tai läheisilläni kokemusta asiasta?
- Jos asia on näin, mitä siitä seuraa?

Tunnistat hyvän juttuidean siitä, että tiedät heti, mistä asiasta tai näkökulmasta alat kirjoittaa. Ideointivaiheessa ei tarvitse vielä tietää, miten pääset asian ytimeen. Se löytyy kirjoittamalla. Ei. Se on kirjoittaminen itse.

Alkuideasta ei oikein pääse eteenpäin, jos asia on niin yleinen, ettei yksityiskohtiin pääse kiinni. Asia voi myös olla niin yleisesti hyväksytty, ettei se herätä mitään vastaväitteitä. Tässä vähän esimerkkejä:

- "Terveydenhuollon uudistus synnytti ongelmia"
- "Olen huolissani ilmastonmuutoksesta"
- "Käytännön taidot ovat tärkeitä"

Mikäli juttuun ei löydy minkäänlaista ideaa, tässä on viimeinen keino. Se on äärimmäisen vaarallinen ja sitä täytyy käyttää erittäin varovasti.

Maksimi on ideoinnin menetelmä, missä ajatus kirjoitetaan tarkoituksella liioiteltuun muotoon: äärimmäiseksi väitteeksi tai ehdottomaksi totuudeksi. Maksimia ei koskaan, koskaan jätetä valmiiseen tekstiin. Sen ainoa tehtävä on saada kirjoittaja väittelemään oman ajatuksensa kanssa.

Jutturunko

Jutturunko on ennen tekstin kirjoittamista laadittu luonnosmainen lista jutun sisällöistä. Rungon luominen on kuin kauppalapun tekemistä. Sillä on kolme tehtävää:

1. Ennen kirjoittamista: *"Nämä tarvitaan"*
2. Kirjoittamisen aikana: *"Älä unohda kirjoittaa näistä"*
3. Editoinnin aikana: *"Tee näistä väliotsikot"*

Aloita tyhjästä ja listaa nopeasti kaikki asiat, jotka haluat mukaan. Käytän tästä sanaa *aivodumppi*. Se on asioiden kippaamista nopeasti, epäröimättä ja muotoilematta.

Jutturunko on yhtä aikaa idealista ja työlistaa. Käytä runkoa koko jutun kirjoittamisen ajan. Päivitä sitä aina kun tulee uusi idea tai hylkää idea.

Jutturungon jäsentäminen: jutun kokonaisuuden hahmottaa helposti, kun sisältö on avainsanojen lista ilman pitkiä tekstejä. Parhaimmillaan se mahtuu kerralla ruudulle. Listamuoto auttaa huomaamaan:

- *Mikä asia tulisi luontevasti tämän asian perään?*
- *Sisältyykö asia johonkin toiseen asiaan?*
- *Ovatko jotkut asiat pari (vaikka ehkä vielä tiedä miksi)?*
- *Muodostavatko jotkut asiat joukon (jolla ei ehkä vielä ole otsikkoa)?*
- *Onko asia niin pieni yksityiskohta ettei se kuulu muiden kanssa samalle tasolle?*

Jutturunkoon tulee joskus lisättyä aihe, joka on niin laaja, että se rikkoisi nykyisen jutun rakenteen ja paitsuttaisi sitä aivan liikaa. Kun vertaat uutta aihetta nykyiseen juttuun, voit huomata, että tässähän on oikeastaan kaksi eri aihetta. Tällainen uusi aihe ansaitsee ehdottomasti oman juttunsa. Tee sille erillinen dokumentti ja siirrä sinne uuden aiheen sisältö odottamaan sopivaa hetkeä tартtua siihen.

Kirjoittaminen

Kun sinulla on valmis ja jäsennetty jutturunko, pääset viimein käsiksi tekstin kirjoittamiseen. Aloita siitä otsikosta, joka sinua eniten houkuttelee. Ala kirjoittaa tekstiä ja vilkaise välillä otsikkoa. Se muistuttaa sinua kokonaisuudesta, joka pitäisi käsitellä jutun tässä osassa.

Kirjoittaminen on mikrosykli: tee valintoja, kirjoita, huomaa ongelma, keksi parempi ratkaisu, sovita ratkaisu vanhan tilalle, iloitse ongelman ratkaisemisesta, jatka kirjoittamista ja tee seuraavia valintoja.

Mitä lause tekee? Kielessä lause on se, joka tekee varsinaisen työn. Aktiivinen lause voi esimerkiksi todeta, kuvailla, selittää, ehdottaa, kysyä, vastata, määrätä, julistaa, pyytää, väittää, kumota väite, yleistää, tarkentaa, perustella, vahvistaa, pehmentää, tukea, torjua, kritisoida, vastustaa, kannattaa, kiistää, myöntää, käskää, kieltää, kehottaa tai vertailla. Jos lauseelle ei ole tarjolla kunnollista työtä, se tyytyy kertomaan, mitä on olemassa. *”Tapahtuma on maksuton.”*

Kirjoittaessa tärkeimpiä valintoja on *”Mitä seuraavan lauseen pitäisi tehdä?”* Lausetason valinnat liittyvät siihen, mikä on tekstin tavoite ja muoto. Otetaan tähän kirjoittajan salaa nauhoitettua ajatusääntä:

”Edellinen lause oli selkeä väite. Pitäisikö sitä vielä tarkentaa tai perustella?”

Itse kirjoittamisen aktia on vaikea kuvata ilman siihen kuuluvaa jatkuvaa säätämistä ja kokeilua. Olisipa kirjoittaminen vain kirjoittamista! Se on mielen muuttamista täydessä vauhdissa, uuden vaihtoehdon keksimistä, sovittamista nykyisen tilalle ja liitoskohtien tasoittamista. Jälleen kirjoittajan ajatusääntä:

”Onko tämä nyt hyvä? Voinko jatkaa tästä eteenpäin?”

Raakateksti

Kerran kirjoitettu teksti ei ole vielä valmis juttu. Se on vasta raakatekstiä, johon on tulostettu aiheeseen liittyviä ajatuksia, ehkä käytetty tekstilähteitä ja ehkä listattu asioita. Raakateksti on luonnos, mistä oikea kirjoitustyö vasta alkaa.

Kukaan ei kirjoita suoraan valmista juttua. Kaikki kirjoittavat ensimmäisenä mieleen tulevat asiat. Ne eivät kaikki silti sovi juttuun: Jotkut vievät sivupolulle. Tekstiä ensimmäistä kertaa kirjoittaessa on monia asioita, joita ei vielä tullut ajatelleeksi. Vieläkin enemmän on asioita, joita ei edes vielä tiedä.

Raakatekstiä ei kannata katsoa sillä silmällä, kuinka hyvin se on kirjoitettu, vaan sitä, mitä se yrittää tehdä. Vaikka oma raakatekstisi näyttää itsestäsi hävettävän huonolta, ilman tätä alkuvaihetta yksikään juttu ei olisi koskaan valmistunut.

Lopuksi

Tämä on monelle kirjoittajalle tuttu kokemus: kirjoittaminen herättää hiljaisen raastavia kaksoistunteita. Kun olet tehnyt hyvän jutun, olet aidosti iloinen, että se on nyt valmis. Olet ansaitusti ylpeä itsestäsi. Jotkut muutokset eivät pelkästään ratkaise ongelmia, vaan niissä on myös tietynlaista kauneutta. Ilo ja ylpeys kestävät kuitenkin vain silmänräpäyksen. Niiden tilalle tulee outo haikeus ja yksinäisyys. Kukaan ei voi jakaa tätä hetkeä kanssasi eikä kukaan voi koskaan tietää, kuinka monta pientä parannusta on tarvittu, että juttu on nyt valmis.

3. Automekaanikko

Nyt olemme siinä vaiheessa, että meillä on kertaalleen kirjoitettu teksti. Jos luulet, että tämä juttu oli nyt tässä, et voisi olla enempää väärässä. Käsissä on raakatekstiä ja työstä on tehty ehkä 25–35 %. Teksti ei siis ole mikään taideteos, vaan raaka-ainetta, jota aletaan nyt työstää. Tämä on teknistä työtä. Nyt olet automekaanikko, joka kohtaa mitä erilaisempia tapauksia. Kaikista löytyy jotain korjattavaa, tai ainakin kiillotettavaa. Tämä ei kuitenkaan ole kielenhuolto-opas, vaan johdanto editointihenkiseen ajatteluun.

Kirjoitusvirheet

Lyöntivirheitä (*engl. typo*) tulee kaikille. Tässä muutamia syitä:

- kirjoitusvauhti (ei painanut näppäintä tarpeeksi syvälle, eikä kirjainta tullut)
- motorinen virhe (kosketusnäytön hipaisu tai kahden näppäimen painaminen yhtä aikaa)
- kirjoittamisen aikainen korjailu tuottaa joskus lisää virheitä. Kun korjaat nopeasti lauseen loppua, lyöt sinne pisteen huomaamatta, että siellä oli jo. Loppupisteen pamauttaminen kovaa on oikeastaan kirjoittajan voitonmerkki "Nyt se on hyvä!".
- aivo-käsi koordinaatiovirheitä "myös" → "möys" (aivot eivät kiinnitä kovin paljon huomiota vähemmän tärkeisiin sanoihin)
- Vähemmät älykkäissä editoreissa yksinkertainen vedä-ja-pudota -toiminto tuottaa tyypillisesti tuplaväli + yhteen liimautuneet sanat -virheparin.

Lyöntivirheiden löytämiseen saa onneksi apua omien aivojen ulkopuolelta:

- Microsoft Word -teksturi näyttää heti punakynää, jos sanaa ei löydy sen sanakirjasta.
- LibreOffice sisältää samat toiminnot, kun asentaa siihen Voikko-lisäosan.
- Windowsin Edge-selain osaa myös näyttää virheet, mikä auttaa online-kirjoittamisessa.
- Jos kirjoitat useammalla kielellä, asenna Windowsiin kaikkien käyttämiesi kielten kielipaketit. Löydät ne valitsemalla Käynnistä-valikosta Asetukset > Kieli > Kieli ja alue > Lisää uusi kieli.> Oikein-kirjoituksen tarkistus. Se sisältyy kyseisen kielen kielipakettiin.

Näillä avusteilla on silti kognitiivinen hinta: punakynämerkintä keskeyttää kirjoittamisen ja saatat hukata ajatuksen, kun ärsyynnyt ja käyt korjaamassa lyöntivirheen. Lisäksi, kun kirjoitat ympäristössä, jossa näitä avustajia ei olekaan käytettävissä, olo saattaa tuntua vähän turvattomalta.

Silloin kun punakynäapuria ei ole, mutta tunnet yleisimmät lyöntivirheesi, löydät ne itsekin. Useimmissa tekstieditoreissa on Etsi-toiminto, jonka saa yleensä näppäilyllä Ctrl+F. Näöntarkkuuteni vuoksi en huomaakaan, jos tekstissä on peräkkäin kolme pikku-L -kirjainta. Kirjoitan siis hakukenttään "lll" ja painan Etsi-painiketta. Tällä keinolla löydät myös ne hankalasti havaittavat tuplavälit.

Seuraavat eivät ole kirjoitusvirheitä, mutta en keksi niille yhdistävää tekijää:

- Olet oppinut sanan vain kuulemalla etkä koskaan katsonut sitä tarkasti kirjoitettuna. Vaikka sana lausutaan "mielummin", se kirjoitetaan oikeasti "mieluummin".
- Puhekieli ei välitä pilkkusäännoistä pennin vertaa: "Näin käy kun ei yhtään suunnitella etukäteen."
- Lauseen muuttaminen lennossa johtaa helposti siihen, että lauseen alkuosa on eri muodossa tai siinä on erilainen rakenne kuin jatkot kirjoittamisesta ratkaisun keksittyäsi uuteen suuntaan.

Tekstieditorin kirjoituksenaikainen oikoluku auttaa myös kielioppivirheiden löytämisessä. Monissa ne korostetaan vihreällä kaksoisalleiviivauksella. Se on punakynää vähemmän häiritsevää ja kuulostaa tietokoneen kysymykseltä "Hei, onko tämä oikein?"

Tekoälyn käytöstä

Pisimmälle menevä kirjoittamista tukeva teknologia on tietysti tekoäly. Voit antaa sille juttusi ja se löytää virheet ja antaa siitä hämmästyttävän tarkkaa palautetta.

Tekoäly voi tuottaa hetkessä tekstiä lähes mistä tahansa aiheesta. Generoitu teksti on virheetöntä ja hyvin jäsenneltyä. Niin hyvää, että oma tekstisi näyttää sen rinnalla hävettävän huonolta. Tässä pari esimerkkiä kehoitteista, joilla voit hillitä keskustelubotin auttamishalua.

"etsi liitteenä olevasta jutusta kirjoitus- ja kielioppivirheet. älä ehdota jatkotoimia. älä generoi uutta tekstiä"

"tässä uusin versio jutustani. vertaa edelliseen ja arvioi muutokset yksitellen. Listaa ongelmakohdat ja kuvaa ongelmat lyhyesti. älä generoi ongelmien ratkaisuja"

Jos olet tottunut käyttämään tekoälyä keskustelukumppanina, sen kanssa voi ottaa puheeksi mikä tahansa kirjoittamiseen tai jutun sisältöön liittyvän aiheen. Voitte uppoutua siihen kuinka syvälle tahansa ja viipyä siinä kuinka pitkään tahansa. Tällainen hidas kirjoittaminen on hyvä menetelmä, kun haluaa selkeyttää ja kehittää omia ajatuksiaan jutussa käsiteltävästä asiasta tai itse kirjoittamisesta.

Luku & sija

Tekstiä kirjoittaessa ajatuksen etenemissuunta muuttuu jatkuvasti vähän. Tällöin lauseen tai kappaleen sisällä asian luku- tai sijamuoto vaihtuu. Näin käy kaikille. Tätä on vaikea huomata, mutta helppo korjata. Muutos kuitenkin synnyttää helposti uusia ongelmia. Tässä tavallinen tapaus:

"Bändin jätkät pidättelivät säkeistön ajan, mutta kertosaäkeessä polkaisivat kaikki pedaalit pohjaan."

Ongelma: "jätkät" sana on liian rento "pidättelivät" sanan pariksi. Korjaus 1: poistetaan "jätkät"-sana ja muutettiin "bändin" perusmuotoon.

"Bändi pidätteli säkeistön aikana, mutta kertosaäkeessä polkaisivat kaikki pedaalit pohjaan."

Korjaus auttoi, mutta "bändi" ja "polkaisivat" ovat nyt yksikkö+monikko -muodossa. Lisäksi kollektiivinen tekijä+tarkka fyysinen toiminta ovat vähän outo pari. Korjaus 2: muutetaan "polkaisivat" yksikköön.

"Bändi pidätteli säkeistön aikana, mutta kertosaäkeessä polkaisi kaikki pedaalit pohjaan."

Korjaus poisti ongelman ja sujuvoitti loppua. Korjaus 3: sävytetään alkua ja muutetaan loppu passiiviin.

"Bändi selvästi pidätteli alussa, mutta kertosaäkeessä kaikki pedaalit polkaistiin pohjaan."

4. Sisustussuunnittelija

Nyt jatketaan jutun editointia. Käsissä on nyt tekstiä, joista ilmeiset virheet on korjattu ja työstä on tehty ehkä 55–65 %. Teksti ei silti vielä ole valmis juttu. Tällä kertaa otetaan laajempi näkökulma. Nyt käsitellään lapamatolauseita, kappalejakoja, logiikkaa, argumentointia, väliotsikoita ja tiivistämistä. Tässä vaiheessa et ole enää automekaanikko, vaan enemmänkin sisustussuunnittelija.

Kappalejako

Tavallinen tapa ajatella kappalejakoja on painaa Enteriä kun tekstiä tuntuu olevan tarpeeksi yhteen kappaleeseen. Tietoisempi tapa kirjoittaa on aloittaa uusi kappale aina, kun aloittaa uuden asian. Se on kirjoittajan ajatusäänellä "Tuo riitti tuosta, nyt siirryn tähän".

Kappaleen päätyminen on lukijalle välietappi ja hengähdystauko. Täysleveysä A4-arkissa toimii hyvin muutama rivin mittaiset kappaleet, kapeapalstaisen online-jutun kappale on vain muutama lauseen mittainen. Monikymmensivuisissa teksteissä kappaleet ovat yleensä pidempiä.

Jos kirjoittaminen on ajatusten tekemistä näkyväksi, kappalejaolla ne voi järjestää jälkeenpäin. Lue kappale alusta lähtien ja kun asia vaihtuu, katkaise teksti siitä kohdasta uudeksi kappaleeksi. Olen käyttänyt ehkä useimmin seuraavia kappalejakomalleja:

- asian jokainen alakohta omaksi kappaleeksi (jos ne ovat sopivan pituisia)
- asian pohjustus | asian käsittely | asian lopetus
- asia yleisesti | asia käytännössä | aikataulut & lisätiedot

Lapamatolauseet

Kun alat kirjoittaa niin, että haet ajatusta samalla kuin kirjoitat, lauseista tulee helposti aivan liian pitkiä: monimutkaisia sivulauseviritelmiä, selittäviä lisäosia, luetteloita, vähän puolustelevia ja sellaisia, jotka lo-pulliseen tekstiin päästessään ovat täysin uuvuttavia lukea. (Näitkö, mitä tein tuossa?).

Lapamatolauseita syntyy helposti myös, kun teet *aivodumpin*. Tällainen ajatuksenvirtateksti kannattaa pilkkoa listaksi, jotta ne näkee erillisinä asioina ja niiden työstämistä on helppo jatkaa myöhemmin. Listaksi pätkitty aivodumppi on oikeastaan jutturunko minikoossa (ks. Jutturunko).

Helpoin tapa tunnistaa lapamatolauseet on lukea oma tekstisi ääneen. Jos henki loppuu tai huokaat kesken lausetta, diagnoosi on selvä. Tässä hyvä hoito -suositukseni lapamadoista kärsivälle potilaalle:

- Pilko ylipitkä virke sopiviin osiin. Esimerkiksi ongelman nimeävä päälause ja ongelman seurausta kuvaava sivulause ovat aina hyvä pari. Piste perään ja eteenpäin. (ks. Mitä lause tekee?).
- Pehmennä jyrkkiä väitteitä. Tällöin niitä ei tarvitse rajata niin tarkasti eikä puolustella yhtä vedenväittävästi (ja pitkästi)
- Jyrkennä epävarmaa pyörittelyä. Sano vain se, mitä uskallat tästä sanoa. Jos et uskalla sanoa mitään, älä sano mitään (maksimaalinen lapamadon lyhennysleikkaus)
- Poista listoista melkein samaa tarkoittavia asiat. Kun joudut ponnistelemaan asioiden keksimisessä, käy usein niin, että sama asia tulee mieleesi vain eri sanoilla.
- Lauserytmin periaate: monta pitkää lausetta peräkkäin uuvuttavat lukijan. Ripottele joukkoon pieniä asioita lyhyisiin lauseisiin. Rytmiasiaa käsitellään laajemmin seuraavassa blogijutussa.

Logiikka & argumentointi

Tähän on koottu tekstin logiikkaan ja argumentointiin liittyviä havaintoja ja jäsentelymalleja. Ne ovat yhdessä siksi, että niitä on todella vaikeaa, eli melkein mahdotonta erottaa toisistaan. Logiikka on ajatuksen etenemistä askel askeleelta "tästä seuraa tämä". Argumentointi on enemmän sitä, miten asioita perustellaan. Tavallisia loogisia ja argumentoivia rakenteita ovat:

- syy-seuraus (asioiden suhde)
- ongelma-ratkaisu (asioiden suhde)
- tavoite-peruste-toimintaohje (käskylogiikka)
- asia-esimerkki (peruste, soveltaminen, käytäntöön vieminen)
- ennen-nyt-tulevaisuudessa (aikaulottuvuus)
- aluksi-seuraavaksi (rento eteneminen)
- vaihtoehtojen lista (valintamahdollisuudet)
- havainto/kokemus-yleistäminen (arjen teoria)

Yhteenkin lauseeseen mahtuu pieni määrä loogisia askelia: "Kun olet poistanut suodattimen, imuputken pää on näkyvissä." Jotkut loogiset ja argumentoivat rakenteet ovat puolestaan niin laajoja, että ne muodostavat rakenteen koko jutulle.

- johdanto-asia-näkökulma1-näkökulma2-pohdinta-lopputulos
- alustus-väite-perustelu-vastaväite-puolustus-lopputulos

Kun tekstiä lukee ajatuksen kanssa, huomaa logiikkaan jääneet aukot. Asiassa eteneminen ikään kuin hyppää. Jos logiikka on kunnossa, täydennät vain puuttuvan askeleen. Kirjoitit ehkä niin nopeasti, että aivosi ohittivat jonkin itsestään selvänä pitämäsi vaiheen. Tilanne on toisenlainen, kun huomaat, että logiikassa on virhe. Esimerkiksi liian yleistävän väitteen tunnistaa siitä, kun tekstiä lukiessa ajattelee ”Ei se aina ole noin”.

*Loogisen virheen löytäminen ei ole ongelma, vaan pieni lahja.
Se antaa tilaisuuden ajatella asian uudelleen ja tarkemmin.*

Yksi yleisimmistä ongelmista on, että asiat ovat tekstissä sekaisin kuin kirjopyykki linkouksen jälkeen. Tämä ei ole iso ongelma, vaan pieni työvaihe: Siirtele samaan loogiseen kokonaisuuteen kuuluvat lauseet lähelle toisiaan. Tällöin löydät helposti kahteen kertaan sanotut asiat. Poista niistä huonompi tai yhdistä niiden parhaat osat. Nyt voit myös poistaa mahdolliset viittaukset taaksepäin (callbackit).

Väliotsikot

Väliotsikot on helppo luoda, jos sinulla on valmis jutturunko. Kirjoita siinä listatut asiat auki haluamallasi tyylillä ja tarkkuudella. Ne kannattaa kirjoittaa yhdellä kertaa, jotta kieliasusta tulee heti yhtenäinen. Kun kirjoitat väliotsikon, lupaat samalla lukijalle, mitä hän voi tässä kohdassa odottaa saavansa.

Mitä väliotsikot oikeastaan tekevät?

- Erittelevät jutun sisältöä (näitä aiheita käsitellään)
- Ilmoittavat etenemisjärjestyksen (tuota aihetta käsitellään tämän jälkeen)
- Tekevät rakennetta näkyväksi (otsikkotasot, otsikkojen numerointi)
- Määrittävät tyyliä (luovat odotusta myös tekstin tyylin suhteen)

Väliotsikko merkitsee kirjoittajalle ja lukijalle eri asioita. Kirjoittajaa se muistuttaa pysymään otsikon rajamalla aihealueella ja kirjoittamaan tekstiä niin paljon, että aihealue tulee katettua. Lukijalle väliotsikot ovat lupaus tulevasta sisällöstä ja selailijalle silmämagneetteja.

Kun olet kirjoittanut tekstin, vilkaise otsikkoa:

- Tuliko otsikon aihealue katettua? Jos ei, kirjoita vielä puuttuvat asiat
- Tuliko tekstiin asioita otsikon ulkopuolelta? Jos tuli, siirrä tai poista asia tai laajenna otsikkoa
- Onko teksti jotain ihan muuta, mitä otsikko lupaa? Jos on, muuta otsikko vastaamaan tekstin sisältöä. Harkitse myös, tarvitaanko alkuperäistä otsikkoa ollenkaan
- Onko tekstiä liikaa suhteessa koko jutun laajuuteen? Jos on, tiivistä lauseita, karsi pienimpiä yksityiskohtia ja poista heikoimmat kohdat

Jos esimerkiksi otsikko puhuu yleisesti terveydenhuollosta, mutta tekstissä ei mainita ollenkaan hammas-huoltoa, juttu ei ehkä täytä lukijan odotusta.

- Alle sivun mittainen A4-muodossa julkaistava juttu ei vielä kaipaa väliotsikoita asian löytämiseksi
- Online-julkaisussa nopeaa selailua ja niitä kannattaa viljellä muutaman kappaleen välein.
- Virallisissa jutuissa väliotsikko laaditaan muotoon, joka sopii sellaisenaan sisällysluetteloon.

Sivuhuomautus: kaunokirjallisuudessa väliotsikot ovat tavallisesti pelkkiä lukujen numeroita. Ne jakavat tekstin sopivan kokoiisiin lukuannoksiin. Mutta ne eivät tarkoituksella paljasta mitään ja spoilaa lukukokemusta. *”Luku 14: Tepolle selviää, että murhaaja olikin suntio”*

Tiivistäminen

Tiivistäminen on tehokkain tapoja parantaa tekstin laatua. Raakateksti on melkein aina löysää ja se parane tiivistämällä. Lista on muutaman asian, jotka vaikuttavat itselläni siihen, että teksti on aluksi löysää.

- Kun pohdit ja kirjoitat samalla jostain asiasta, jota et tunne läpikotaisin, tekstin alkuun tulee helposti kokonainen kappale turhaa löpöttelyä, eli *vohvelointia*. Siinä kirjoittaja asettuu asemaan, kuvaa suhdettaan tekstiin, asiaan tai mitä tahansa kirjoittamisen alkua orientoivia ajatuksiaan. Ne eivät juuri koskaan ole tarpeellisia tai edes kiinnosta ketään muuta. Pois.
- Kun olet epävarma asiasta, kirjoitat varovasti, ehdollisesti ja anteeksi pyydellen. Jos sanot vain sen, minkä uskallat sanoa, teksti tiivistyy siitä huimasti.
- Jos yrität sanoa kaiken, minkä tiedät asiasta, teksti paisuu ja osa asioista menee jutun rajauksen ulkopuolelle. Kun tekstiä tiivistetään "kiva tietää" -tyyppiset tiedonmurut voi heti saksia pois.
- Jos tekstissä aukeaa sivupolku, johon ei myöhemmin palata, sen voi poistaa, kun kokonaisuus on kasassa. Sivupolut kannattaa kuitenkin ottaa talteen uusien juttujen ideoiksi.
- Suomen kielessä on valtava määrä täytesanoja ja taivutuspäätteitä, jotka antavat tekstiin sävyä. Jos tekstiä täytyy tiivistää, niiden poistaminen tai vähentäminen ei huononna tarkkuutta. Ne vähentävät sävyä ja terävöittävät tyyliä.
- Taivutuspäätteiden vähentäminen tiivistää tekstiä sanatasolla ja tekee tekstistä selkeämpää lukea. Oma tavoitteeni pitkien sanojen kohdalla on päästä lähelle niiden perusmuotoja.
- Jos jutun jokin kohta jää muita paljon heikommaksi, sen poistaminen kokonaan on hyvä keino tiivistää ja nostaa jäljelläolevan tekstin laatua.
- Erikoiskielet (esim. hoiva-alalla tai EU-hallinnossa) ovat sitä varten, että alan ihmiset voivat puhua keskenään käyttäen tarkkoja termejä. Tällainen teksti tiivistyy usein niin hyvin, että kokonaisen erikoiskielisen kappaleen ydinsisältö mahtuu 2–3 yleiskielen lauseeseen.

Jos tyyliisi kuuluu runsas määrittely, hyvä mittari näyttämään tiivistämisen tarpeen on katsoa, onko määrittystä enemmän kuin asiaa. Seuraava lause on kovin kallellaan kuvailun puolelle: *"Asukkaiden tarpeiden ja toiveiden mukaisesti suunniteltu, ympäristön olosuhteet huomioiva ja huolella hoidettu piha on viihtyisä."*

Tekstin ankkuri

Ankkuri on tekstiosion (fraasi, lause, kappale) keskeisin sana tai käsite. Sitä voisi sanoa teemaksi, aiheeksi tai avainsanaksi, mutta se on oikeasti enemmän. Kirjoittajan on tärkeää tunnistaa ankkuri, jotta osaa rakentaa muun tekstin sen ympärille. Ankkuria ei useinkaan huomaa vielä kirjoittamisvaiheessa, mikä tekee siitä editointivaiheen ajattelutyökalun. Ankkurin avulla kirkastetaan ajatusta ja selkeytetään tekstiä.

Mikä ankkuri on?

- on lauseen merkityksen kannalta tärkein sana tai käsite
- on se, mihin muu teksti kiinnittyy

Mistä sen tunnistaa?

- se jää jäljelle, kun poistat asiasta kaikki siihen liittyvät tarkentimet
- on yleensä sana, johon myöhemmin viitataan "se" -sanalla
- ei välttämättä ole ylitarkka (täydellisesti määritelty)
- jos poistat sen, teksti hajoaa ja menettää merkityksensä

Mitä sillä voi tehdä?

- Laske ankkuri heti tekstin alkuun ja tekstistä tulee selkeää mutta tuntuu vähän sanakirjamaiselta
- Sopii hyvin kappaleen alun inline-otsikoksi (väliotsikkoa alemmalla tasolla)
- Laske ankkuri lauseen loppuun ja pohjusta se lauseen alkuosalla
- Pudota ankkuri kappaleen loppuun ja teksti tuntuu dramaattiselta ja yllättävältä

Näin ankkuroit rönstyilevän tekstin. Katso myös [erillinen esimerkki](#) (pdf, 1 s. CC BY 4.0)

1. Etsi tekstin ankkuri
2. Sijoita ankkuri kappaleen aloittavaan lyhyeen lauseeseen
3. Järjestä listat tai vaihtoehtojen kuvaukset omaan lauseeseensa
4. Karsi toistorakenteita
5. Karsi ylitarkkaa selittämistä

Lauluteksteissä ja runoissa ankkuri on sanoituksen rivin (tai riviparin) tärkein ajatus, mielikuva tai tunnelma. Se tiivistyy usein yhteen abstraktiin sanaan, minkä ympärille koko rivin (tai riviparin) muut sanat valitaan ja muotoillaan. Se ei kuitenkaan ole sama kuin ”merkitys” tai ”sanoma”. Ankkuri on selvästi näkyvissä, mutta merkitys ja sanoma rakentuvat kuulijan tulkinnassa.

5. Sävellys ja sanoitus

Tämä tulee monille ehkä ihan puskista, mutta nyt pohditaan tekstin ja musiikin välisiä yhteyksiä. Tarkemmin sanottuna tekstin rytmiä, painotusta ja sävyjä. Jos edellä tekstin sommittelu tuntui sisustussuunnittelulta, tässä ollaan jo lähellä säveltämistä. Asiat ovat abstrakteja, mutta yritän tehdä kaiken näkyväksi ja tuntuksi.

Rytmi

Rytmi tekee tekstistä elävää, eteenpäin vievää ja miellyttävää lukea. Rytmejä on oikeastaan useampia, tai rytmillä on ainakin monta tasoa: tavut, sanat, lauseet, kappaleet ja luvut. Lukija tuntee tekstin rytmin, vaikkei sitä itse huomaa. Jos tekstin rytmi kompastuu, lukeminen häiriintyy ja hidastuu. Pitkä lause, joka saa rytmihäiriön, voi tuntua jopa vaikealta ymmärtää.

Tekstiä tehdessään kirjoittaja maistelee sanojen merkityksiä, sävyjä ja tavumääriä. ”Onko sana tekninen vai lämmin?” Peräkkäiset sanat alkavat vähitellen muodostaa lauseen rytmin. ”Onko lause hakkaava vai soljuva?” Editointivaiheessa alkaa myös huomata kappalerytmin. Kun teksti alkaa olla valmis, sen rytmikin alkaa näkyä, kuulua ja tuntua. Tässä muutamia havaintoja tekstin rytmistä eri tasoilla.

1, Tavurytmi: Kielen pienimpiä yksiköitä ovat tavut ja äänteet. Niiden vastineita musiikissa ovat yksittäiset nuotit. Suomen kielen tavuja voi venyttää tarpeen mukaan. Samalla tavalla musiikissa on eri mittaisia nuotteja. Jos tekstistä haluaa näkyviin tavujen mitat ja niiden muodostaman rytmin, voi puheen ajatella olevan radiosähkötyn morse-koodia. Tekstinä esitettynä vaikka näin:

- Teksti: ”Olen huomenna lähdössä taas.”
- Tavutus: o-len huo-men-na läh-dös-sä taas
- Tavurytmi: da-daa daa-daa-da daa-daa-da daa

Esimerkin tavusarjat muodostavat toistuvan rytmikuvion. Kuuntele rytmiä oikein tarkasti ja huomaat, että siinä on valssin tahti! (kahden nuotin kohotahti).

- Iskusävelet ja tahtiviivat: da-daa | DAA-daa-da | DAA-caa-da | daa

Suomi on pitkien tavujen kieli. Laulunkirjoittajat tietävät, että jos käyttää paljon pitkiä vokaaleja, sanoista tulee liukuvia ja helppoja laulaa. Sama pätee tekstin kirjoittamiseen: lyhyet tavut ja kovat konsonantti-ryppäät tuntuvat teräviltä, pitkät vokaalipainotteiset tavut pehmeiltä ja soljuvilta.

2. Sanarytmi: Peräkkäisten sanojen mitat lauseessa sisältävät oman rytmin. Montaa peräkkäistä pitkää sanaa on raskasta lukea. Lyhyet sanat välissä keventävät. Sanojen rytmin huomaa helpoimmin listoista.

Tekstin sisäisissä listoissa asioiden ihanteellinen määrä on kolme. "Meillä on maitoa, vettä ja mehua" Parasta olisi, jos ne ovat suurin piirtein saman mittaisia. Jos yksi asioista on pidempi, se kannattaa laittaa listan alkuun tai loppuun "Meillä on maitoa, vettä, mehua ja kotikaljaa".

- Tekstin sisällä kuuden asian listaa on jo vaikeaa hahmottaa
- Pitkä tai kovin eripituisia asioita sisältävä lista on järkevä taittaa luettelomerkeillä omille riveilleen
- Vältä numeroituja luetteloita, jos ei ole kyse järjestyksestä, vaiheista tms.

3. Lauserytmi: Lyhyitä ja pitkiä lauseita kannattaa vuorotella. Sano painavat asiat lyhyellä lauseella ja käytä pitkiä lauseita tarkkaan kuvaamiseen. Tee lauseista vain sen mittaisia, ettei lauseen loppuun päästyään lukija ole jo ehtinyt unohtaa sen alkua. Luonteva lauseen mitta on se, minkä pystyy lukemaan yhdellä hengityksellä. Jos tapanasi on viljellä pitkiä lapamatolauseita kokeile aloittaa kappale lyhyellä lauseella. Sellainen pistää tekstin mukavasti liikkeelle.

Vaikka monimutkaiset sivulauserakennelmat ovat kielipillisesti täysin oikeita, kannattaa silti muistaa, että pilkku on selittelijän välimerkki. Piste on ajattelijan.

4. Kappalerytmi: Tekstin rytmi syntyy myös kappalejaosta. Lyhyet kappaleet nopeuttavat ja pitkät hidastavat lukemista. Äärimmäisen lyhyet kappaleet eivät kuitenkaan takaa helppoutta eikä rytmiä.

Tekstissä kappaleet ovat kuin musiikkikappaleen osia (intro-säkeistö1-säkeistö2-kertosäe-soolo-kertosäe). Lukija odottaa, että jokin aina muuttuu, kun seuraava osa alkaa. Lisää kappalejaosta juttusarjan neljännessä osassa.

5. Otsikkorytmi: Väliotsikot jakavat jutun sopivan kokoisiin lukuannoksiin. Musiikissa väliotsikot olisivat kappaleen nimiä ja sisällysluettelo on albumin kappalelista. Ne auttavat löytämään, mitä olet etsimässä.

"Nyt tekisi mieli kuunnella tämän albumin toinen kappale: 'Ready to Rock'"

Selaileva lukutapa paljastaa jotain otsikkorytmistä. Jos jutussa on väliotsikko, jonka alla on muihin verrattuna paljon vähemmän tekstiä, jutun rytmi ei tunnu tasapainoiselta. Asian korjaamiseksi:

- löysennä tekstiä vähän
- kirjoita uusi tekstikappaleen orpona olevan seuraksi
- yhdistä luku toiseen lukuun. Säädä tämän jälkeen otsikko kattamaan kummankin luvun sisällöt
- Jos otsikon alla on hyvin vähän tekstiä, harkitse niiden poistamista kokonaan

Painotus

Suomessa puhetta tahdistetaan painottamalla (*engl. stress-timing*). Se on karkeasti sanottuna puheen iskukohdan painottamista kovemmalla energiatasolla (mm. äänenvoimakkuus, intensiivisyys ja ilmavirta).

- Yksittäinen sana: paino on sanan ensimmäisellä tavulla
- Kokonainen lause: paino on ensimmäisen sanan ensimmäisellä tavulla
- Puhutun kielen painotus ei ole mekaaninen. Puhekieli painottaa tärkeää kohtaa, olipa se missä kohtaa lausetta tahansa "Tämä ei käy!"
- Ei-sanalla painottaminen: Sijoita ei-sana erillisenä sanana heti ennen verbiä. Tällöin paino jakautuu myös verbiin päälle: "että näin ei tapahdu uudelleen"
- Ei-sanalla pehmentäminen: Liimaa ei-sana toisen sanan kylkeen ja pidä pieni turvaväli verbiin: "ettei näin tapahdu uudelleen"

Kuvittele olevasi elokuvanäyttelijä ja lue seuraava repliikki dramaattisesti:

"Tämän asian kanssa täytyy olla nyt todella tarkkana."

Tässä on juttusarjan paras tilaisuus käyttää mielikuvitusta ja harrastaa villiä spekulointia. En siis voi todistaa, että seuraava on varmasti historiallisesti totta. Mutta et sinäkään, että niin ei ole.

INT – MAALAISTALON VÄENTUPA - DAY

Suomi 1800-luvun alkupuolella. Sisäkuva: maatalon tupa. Koko talonväki paikalla. Kuvan keskellä kaksi vanhaa miestä, talossa vierailevia Kalevalaisia runonlaulajia. He istuvat pirtinpenkillä toisiaan vastakkain, pitävät toisiaan käsistä ja keinuvat edestakaisin laulun tahdissa."

- Klassikkosäe: "Vaka vanha Väinämöinen"
- Tavurytmi: daa-da daa-da daa-da daa-da
- Painotukset "DAA-da daa-da DAA-da daa-da"

Kun vetää laulajakaveria käsistä, ääni muuttuu ponnistamisen hetkellä. Tämän tietää jokainen, joka on yrittänyt puhua tai laulaa samalla, kun soutaa soutuvenettä. Lauseen alun painottaminen on voinut siirtyä runonlaulusta puheeseen ja puheesta kirjoitettuun kieleen. Juurtua tavaksi, jolla suomen kieltä puhutaan ja kuunnellaan. Tekstiä lukiessamme kuulemme tuon runonlaulajien painotuksen vuosisatojen takaa.

Sivupolku: Jos tavurytmi alkoi kiinnostaa, vilkaise Japani-blogisarjani juttu: [Rytmiä ilman stressiä](#).

Sävy & tuntu

Olen jo saanut palautetta tästä blogisarjastani. Ihmiset ovat kertoneet miltä tekstini tuntuvat. Nämä ovat parhaita palautteita, sillä olen yrittänyt kirjoittaa niin, että lukija voi muistaa, miltä jokin tuntuu kehossa. Osa näistä adjektiiveista on tekstin ominaisuuksia, osa taas kuvaa lukijan ja tekstin välistä suhdetta. Yksi palaute kuvasi jopa kirjoittajan ja kielen välistä suhdetta. Mistä on kyse? Aihe on erittäin vaikea ja juuri siksi myös erittäin kiinnostava.

Kirjoittaja voi säätää tekstin sävyjä, muttei sitä, miltä teksti lukijasta tuntuu.

Jos teksti olisi musiikkia, kirjoittaja olisi säveltäjä, sanoittaja, tuottaja, äänittäjä, miksaaja, editoija ja ehkä vielä julkaisijakin. Musiikissa on sävyjä, joista osa on kirjoitettu suoraan nuotteihin ja sanoitukseen. Osaa sävyistä voi kuitenkin säätää studion äänitarkkaamon mikseristä. Millaisia liukusäätimiä tekstintekijän miksauspyödyistä löytyy?

1. Etäinen → Läheinen	10. Varovainen → Rohkea
2. Moralisoiva → Salliva	11. Perinteinen → Moderni
3. Virallinen → Epävirallinen	12. Ennustettava → Yllättävä
4. Kirjakielinen → Puhekielinen	13. Pehmentävä → Korostava
5. Teoreettinen → Käytännöllinen	14. Faktapohjainen → Fiktiopohjainen
6. Epäsuorasti viittaava → Suoraan sanova	15. Ei-ajankohtainen → Ajankohtainen
7. Tiivis → Löysä	16. Yksiselitteinen → Monitulkintainen
8. Hidas → Nopea	17. Kantaaottava → Kannanottoa välttävä
9. Vakava → Hauska	18. Vastauksia antava → Kysymyksiä esittävä

Erilaisia tekstin sävyjä löytyi heti kymmeniä. Lista ei ole kattava, mutta se antaa hyvän lähtökohdan pohtia aihetta lisää. Osa listan asioista näyttäisi kuuluvan jotenkin yhteen ja osa kuvaa samaa asiaa hieman eri vivahteella. Lista tarjoaa tilaisuuden pohtia tekstiä ja kirjoittamista. Tässä orientoivia kysymyksiä:

- Millä adjektiiveilla kuvailisit "kovaa" tekstiä?
- Millä sävyillä kuvaisit tätä ennen viimeksi lukemaasi juttua?
- Mitkä asiat jutussa aiheuttivat sen, että tekstissä oli se sävy?
- Mitä sävyjä listalta vielä puuttuu?

6. Elokuvailta

Tällä kerralla mennään elokuviin. Kokeillaan yhdessä tulkintojen tekemistä, pohditaan kirjoittajan ääntä sekä kerronnan keinoja. Teen tästä pienen elokuvakokemuksen.

Omat elokuvat

Ihminen osaa toimia puutteellisten tietojen varassa. Ymmärrys rakentuu aiemman kokemuksen, havaintojen ja arvailun varaan. Osaamme tulkita hämmästyttävän määrän informaatiota hyvin pienistä vihjeistä.

Kokeillaan! Katso alla olevaa lausetta minuutin ajan ja mieti, mitä saat siitä irti:

”Kävelimme asemalle.”

Saitko mielikuvan? Oliko se valokuva vai elokuvan kohtaus? Olitko itse kävelemässä vai katsoitko sitä sivulta? Lause ei kerro juuri mitään: keitä he olivat, missä asema sijaitsi tai kulkivatko he edes yhdessä. Silti täydensit puuttuvat palaset mielessäsi.

Seuraavassa on muutamia tulkintamahdollisuuksia. Löysit varmasti lisääkin. Kysymys on lopulta siitä, kuinka varovainen tai rohkea haluat olla tulkinnoissasi.

- kävelijöitä oli enemmän kuin yksi
- kertoja on yksi kävelijöistä
- asia tapahtui menneisyydessä
- ”kävelimme” antaa ymmärtää samanaikaisuutta ja samantahtisuutta
- kävelijöillä on jokin suhde, joka tekee heistä ”me” (satunnaisista ihmisistä puhutaan eri sanoin)
- kävelijöillä on yhteisiä tavoitteita (päästä asemalle)
- tavoitteena voi olla nouseminen liikennevälineeseen (juna, linja-auto, taksi, metro)
- molemmat voivat olla lähdössä (koska ei puhuttu asemalle saattamisesta)
- kyseessä on tuskin lentoasema, sillä ne ovat harvoin kävelyetäisyydellä
- asia vaikuttaa arkipäiväiseltä, ei erityistapaukselta (esim. poliisiasema olisi varmasti mainittu erikseen)

Olivatko listan tulkinnat tuttuja? Oliko sinusta ihmisiä kaksi, mutta ei enempää? Jatketaan tulkintaa. Katso alla olevaa tarkennettua kuvausta yhden minuutin ajan. Mieti, mitä lisävihjeitä se antaa tulkintaan:

”Kävelimme asemalle yhdessä.”

Sana ”yhdessä” voi ensin tuntua tarpeettomalta lisältä. ”Me” sisältää jo jonkinlaisen suhteen ja yhdessä tekemisen. Ehkä tekemisen kohteen tai tavoitteenkin. Auttaako se menemään tulkinnassa pidemmälle?

- Yhdessä käveleminen ei ehkä ole tavanomaista, koska se mainitaan
- Yhdessä voi viitata siihen, ettei se ollut välttämätöntä ”menin mukaan, jotta voimme hyvästellä rauhassa”
- Yhdessä-sana vaikuttaa kävelemiseltä samaan tahtiin, melko lähellä toista tai jopa käsi kädessä
- Yhdessä lisää läheisyyden astetta, halua olla ja matkustaa yhdessä
- Yhdessä voi myös muuttaa tulkintaa vain kahdesta kävelijästä ”mentiin kaikki yhdessä”

Olen varma, että aloit rakentaa tarinaa ja nähdä lähes elokuvamaisia kohtauksia. Omassa elokuvassani toisella oli reppu, oli loppukesä, aikainen ja vähän kylmä aamu. Eikä asemalaituri ollut ihan turvallinen paikka odottaa yksin junaa. Tästä mieleni tuottamasta elokuvan kohtauksesta voit helposti tulkita myös sen, mitä en sanonut ääneen. Se, jolla oli reppu, oli lähdössä. Ja se toinen oli vain saattamassa. Seuraako kamera sinun mielesi elokuvassa junaan nousevaa hahmoa, jolla on reppu, vai junan perään katsovaa?

Pidämme tarinoista. Ne ovat selityksiä maailmasta, miksi jotain tapahtuu ja mitä siitä voi ennustaa. ”Torstaina on toripäivän ruuhka.”. Jaamme mielellämme kokemuksia ja kuuntelemme niitä toisilta. Joku kertoo, kuinka oli ratkaissut ongelman, toinen taas, miten oli epäonnistunut. Turhaan ei ole olemassa käsite ”*tarinan opetus*”. Lisäksi muistamme paremmin tarinoihin liittyviä asioita.

Kirjoittaja laatii käsikirjoituksen, mutta jokainen lukija ohjaa siitä oman elokuvansa.

Kuka puhuu?

Kun luet näitä sanoja, tiedät, että joku yrittää kertoa sinulle jotain. Tekstissä kerrotut asiat synnyttävät sinussa mielikuvia. Niiden lisäksi kuulet myös mielessäsi äänen puhuvan sinulle. Alat samalla muodostaa mielikuvaa ja kysellä: *”Kuka tämä puhuja on?”*, *”Miten hän puhuu?”* ja *”Milloin se oikein pääsee asiaan?”*

Positio tarkoittaa sitä, kuka kirjoittaja on, mistä asemasta hän kirjoittaa tai missä roolissa hän esiintyy. Vaikka kirjoittaja ei esittelisi itseään, lukija tulkitsee kirjoittajan position hyvin nopeasti. Positio ei tarkoita maantieteellistä sijaintia, vaan kirjoittajan suhdetta aiheeseen ja lukijaan. Seuraavassa kohtauksessa on käynnissä liikenneonnettomuuden jälkipuinti. Positio näkyy jo yhdestä lauseesta:

- Poliisi: *”Nuoren kuljettajan epäillään saapuneen risteykseen liian suurella tilannenopeudella.”*
- Ensihoitaja: *”Molemmat potilaat rankatuettiin ja siirrettiin jatkohoitoon.”*

Eri positiossa kiinnitetään huomiota eri asioihin. Poliisi jäsentää tilannetta rikostutkinnan kannalta, kun taas ensihoitaja puhuu potilaiden hoidosta ja hoitoketjusta. Positio onkin kirjoittamisen ylätasoa valinta.

Miten teksti puhuttelee lukijaa? Lukijaa ei välttämättä huomioida lainkaan, vaan teksti on kuin yleisölle ääneen luettua. Toisinaan kirjoittaja puhuttelee lukijaa suoraan, eli juuri sinua. Kirjoissa ääni voi vaihdella hahmojen puheesta kertojan ääneen, kun taas käyttöohjeissa ja asiakasviestinnässä puhutellaan usein suoraan lukijaa.

Rekisteri tarkoittaa yleisesti sitä, miten kirjoittaja puhuu. Rekisteri sisältää suuren määrän tekstin sävyjä. Siihen voi ajatella sisältyvän esimerkiksi tekstin virallisuusasteen, läheisyysasteen sekä suostuttelevuuden tai määräävyyden. Kun tiedetään, kuka puhuu (positio), voi jo kuvitella, miten hän puhuu (rekisteri).

- Suoraan puhutteleva pyyntö: *”Lähetätkö tiedoston minulle?”*
- Mainoshenkinen lupaus: *”Lähetä tiedosto helposti äpillä”*
- Passiivinen toimintaohje: *”Tiedosto lähetetään viestin liitteinä”*
- Virkavallan määräys: *”Tiedosto on toimitettava PDF-muodossa määräaikaan mennessä”*

Kirjoittaja säättää äänensävyyn jutun tyyliin ja tarkoitukseen sopivaksi. Juttusarjan edellisestä, viidennessä osassa niitä listattiin nelisenkymmentä erilaista sävyä. Lukija tulkitsee äänensävyyn ilman, että sitä erikseen sanotaan. *”Kuulostaako tuo luotettavalta?”* tai *”Yrittäkö tuo myydä minulle jotain?”*

Kenen ääni kuuluu? Kirjoittaessa teksti on aluksi kirjoittajan omaa ajatusääntä. Jos tekstissä on hahmoja, kirjoittaja kuvittelee heidän puheensa. Asiateksteissä ääni siirtyy helposti itse asiaan: siihen, miten asiat ovat, miten niiden tulisi olla ja miten niitä halutaan muuttaa.

Hallintokielessä puhuja ei halua olla esillä, vaan yrittää mennä piiloon. Tämä tehdään tavallisesti puhumalla passiivimuodossa: *”Asianne käsittelyssä tapahtui valitettava inhimillinen virhe”*. Kukaan ei oikeastaan tehnyt mitään väärin. Virhe vain tapahtui ja syynä oli inhimillisyys. Lauseessa on myös syvää ironiaa, sillä inhimillisyys on juuri se asia, mitä kyseisessä tekstissä nimenomaan ei ole.

Konteksti antaa sanoille niiden todellisen merkityksen. Otetaan esimerkiksi sana *”metsä”*. Talous näkee sen omaisuutena, ympäristötiede ekosysteeminä ja maaseudun arjessa se on ravinnonlähde. Tätä sanojen ympärillä olevaa asiayhteyttä, tilannetta ja taustaa kutsutaan kontekstiksi. Löydät nämä kolme kontekstia seuraavasta käsikirjoituksen palasesta, vaikkei mitään sanota ääneen.

EXT – METSÄAUTOTIE– DAY

Syyskuun harmaa valo. Kesän lämpö jo haihtunut.

Kaksi autoa jätetty metsätien varteen.

Maatilan isäntä viittoilee mäntyrinteeseen päin. Metsänostaja nyökyttelee.

Orava pakenee puuhun ja kiertää rungon taakse piiloon.

Vanha nainen taluttaa polkupyörää, menee tervehtimättä ohi.

Pyöränsarvessa puoli ämpäriä puolukkaa.

Kamera liikkuu

Elokuvan tekeminen vaatii valtavan määrän ihmisiä, työtä, osaamista ja valintoja. Käsikirjoittaja tekee tarinan, lavastajat luovat puitteet, näyttelijät hoitavat osansa, kuvaaja päättää, mihin kamera laitetaan ja editoija valitsee otokset ja leikkauskohdat. Kaikki työ tähtää siihen, että katsoja saa tarinan, jonka voi ymmärtää ja josta nauttii. Monikaan katsoja ei huomaa kerronnassa käytettyjä keinoja. Yllättävän moni niistä sopii suoraan myös kirjoittajan työkalupakkiin. Ne ovat käytössä heti, kun et ajattele tekstiä etkä ajatuksia, vaan kirjoitat suoraan sen, mitä näet mielesi valkokankaalla.

1. Kamera-ajo tarkoittaa asioiden kertomista niin kuin olisit liikkuvan kameran kyydissä. Lukija lähtee mukaan, kun keskityt kuvaamaan sitä, mitä liikkuaessa näkee ja aistii muuten. Eikä sitten pysähdytä tutkimaan yksityiskohtia!

"Olohuoneesta pääsi suurten lasiovien läpi takapihan terassille. Aurinko häikäisi, mutta aamun raikkautta oli vieläkin ilmassa. Terassilaudat narisivat vähän. Nurmikon reunasta lähti kivilaattapolku pihavajalle."

2. Zoomaus on täysin samanlaista kameralla ja tekstillä. Aluksi kuvaat asiaa yleisesti, sitten tarkennat pienempään yksityiskohtaan ja seuraavaksi vielä pienempään. Totta kai voit zoomata myös pois päin.

"Torstai ja toripäivä. Autoja liikkeellä enemmän kuin eilen. Kahvilateltaa avataan ja siihen tulee heti ukkoja aamukahville. Maksavat kolikoilla jokainen vuorollaan."

3. Panorointi on sitä, että teksti siirtyy kuvaamaan toista asiaa samassa tilanteessa kuin kamera kääntyisi jalustallaan. Alkuun riittää pieni silta, kuten: "Viereisessä pöydässä" tai "Seinän takaa alkoi kuulua".

"Jonoa ei ollut, mutta edessäni olevalla rouvalla oli paljon asiaa kassatyölle. Yritin salaa vilkaista toista kassajonoa, mutta siellä oli liukuhihna täynnä. Suurperhe lähdessä mökille viikoksi. Tai kuukaudeksi."

4. Hidastus tarkoittaa sitä, että tärkeään kohtaan käytetään enemmän sanoja ja yksityiskohtiin mennään syvemmälle. Lukija tuntee kasvaneen tarkkuuden ajan hidastumisena. Sen lisäksi kannattaa käyttää lyhyitä lauseita. Ne rikkovat rytmiä tuomalla lukemiseen pieniä taukoja.

"Alakerran varastosta kuului kolahdus ja sitten toinen. Jähmytin paikalleni ja kuuntelin. Hetken oli niin hiljaista, että korvissa suhisi. Hetken. Sitten tuoli raapaisi betonilattiaa. Sydäntä alkoi puristaa. Oma hengityskin kuulosti äänekkäältä. Ei kai se ovi jäänyt yöksi auki?"

5. Leikkaus on siirtymäkohta seuraavaan kuvaan tai kohtaukseen. Elokuvan seuraavaa kuvaa vastaa tekstin seuraava kappale ja seuraavaa kohtausta vastaa tekstin seuraava luku. Leikkauksessa vaihdetaan kuvakulmaa, tehdään aikahyppy, siirrytään toiseen paikkaan tai seuraamaan toista hahmoa tai tapahtumaa.

6. Foreshadowing on pienen vihjeen antamista lukijalle etukäteen. Pieni ja merkityksetön asia, joka ennakoii jotain suurta ja tärkeää. Kamera viipyy jossain kohdassa ja katsoja aistii, että tämä on merkityksellistä. Kun asia paljastuu katsojalle myöhemmin, hän hoksaa *"Ai tätähän tässä pedattiin!"*

7. Metafora tarkoittaa rinnastavaa kielikuvaa. Kuvakerronnassa metafora voidaan näyttää kuvana. Tekstissä koulumaisen rinnastuksen tunnistaa "on kuin" liitospalasta. Metafora syntyy, kun jätät siitä "kuin" -sanan pois. Metafora on suora rinnastus. "Metafora on väite." Lauseen tunnistaa metaforaksi esimerkiksi siitä, jos rinnastettavat puoliskot ovat selkeästi eri paria, mutta niiden välisen yhteyden voi silti tunnistaa. Jotkut metaforat ovat niin käyttökelpoisia käsitteitä, että ne vakiintuvat kieleen.

- Koulumainen rinnastus: *"lause on pitkä kuin lapamato"* (selittävä)
- Metaforaksi muotoiltu: *"pitkä lause on lapamato"* (absurdi epätotuus)
- Käsitteeksi tiivistynyt: *"lapamatolause"* (kirjoittajaslangia)

Metafora ei saa selittää puhki. Luotat siihen, että lukija ymmärtää rinnastettavien välisen yhteyden. Älä laita metaforia lähekkäin, sillä lukija tarvitsee aikaa ajatella sitä. Tähän pitää kuitenkin lopettaa, sillä metaforat ovat vaarallisia. Kirjoittaja rakastuu niihin kuin hölmö yksityisetsivä kauniiseen asiakkaaseen.

7. Vahaa ja kiillota

Nyt ollaan päästy jo viimeistelyvaiheeseen ja työstä on tehty jo 90–95 %. Luvassa ei silti ole tarkistuslistaa eikä teoriaa, vaan sama verstaspuhe jatkuu. En ole tarkoituksella tiivistänyt tätä liikaa, jotta lukurytmi hidastuisi hieman. Ehdit silloin ajatella asiaa samalla.

Isot asiat

Läpiluku: Kun juttu on periaatteessa valmis, siihen ei enää juuri lisätä tekstiä, vaan sitä aletaan lukea läpi. Merkitse kohdat, joihin et ole tyytyväinen (ei tarvitse vielä tietää miksi). Merkitse myös koko jutun heikoin kokonaisuus (kappale, luku, iso ajatus). Aiempi oikoluku on keskittynyt lauseiden ja kappaleen tasolle. Vasta nyt näet, miten valmiin jutun osat asettuvat toisiinsa nähden ja millaiselta koko jutun kaari näyttää. Viimeistely tehdään sen pohjalta, kuinka helppoa tekstiä on lukea, kuinka se soljuu ja kuinka se soi.

- Heikko kohta pitää ajatella uudestaan, järjestellä tai lisätä sisältöä. Usein on helpompaa poistaa osio ja kirjoittaa se uudelleen. Tällä tavalla huonoksi havaittu rakenne ei ohjaa uutta ajatusta.
- Samoja asioita tulee helposti sanottua vähän eri sanoilla peräkkäisiin kappaleisiin. Joskus toisto on perusteltua, mutta yleensä asia kannattaa sanoa samalla tarkkuudella vain kerran. Kun kummassakin versiossa on jotain hyvää, ne kannattaa usein yhdistää.

Laajuus: Kirjoittamaan lähtiessä on yleensä jonkinlainen ajatus jutun sopivasta pituudesta. Se taas riippuu julkaisuformaattista ja lukemiseen tarvittavasta ajasta. Työhakemuksen olisi hyvä mahtua yhdelle A4-arkille, Facebook-postauksen neljälle riville, uutissähkeen 30 sekuntiin, blogijutun 6000 merkkiin, pro gradu -tutkielman ehkä 90 sivuun jne.

- Jos juttu on vähän liian pitkä, sitä voi aina tiivistää 10–15 %
- Jos juttu on aivan liian pitkä, siitä voi lohkaista sopivan palan erilliseksi jutuksi
- Jos jutussa on tarkkoja teknisiä ohjeita, esimerkkejä, sivukaupalla taulukkoja tai kaaviokuvia, ne voi viedä erillisiin tiedostoihin ja linkittää juttuun
- Jos tapaat kirjoittaa aivan liian pitkiä blogijuttuja, voit alkaa kutsua niitä long-form -artikkeleiksi

Karsinta on usein paras ja nopein ratkaisu, kun huomaat, että tekstissä on

- aivan liikaa asiaa (jätä vain tärkeimmät ja suurimmat)
- lause, joka ei tee mitään
- turhaa selitystä ja täytesanoja "Jo pelkkä kuuntelu" → "Kuuntelu"
- muita selvästi heikompi osio
- ajatus, joka ei kantanut perille tai selkeytynyt
- sivuhuomautuksen asemaan jäänyt ajatuksenpuolikas
- kirjoittajan työmuistiinpanon tasoisia kommentteja
- sivupolulle osoittava tienviitta, jota ei jutussa koskaan hyödynnetty,
- suurten asioiden kanssa samalla tasolla esitetty pikkuasia
- heikko yritys täyttää alkuperäinen idea jutun otsikon laajuudesta
- yritys osoittaa oppineisuuttaan asialla, joka juuri ja juuri koskettaa jutun aihetta

Päätös karsia yksittäinen asia, lause tai kappale on hyvä tehdä katsomalla niiden tarpeellisuus tai hyödyllisyys koko luvun ja koko jutun näkökulmista.

Argumentti: Jutunteko alkaa usein siitä, että olet jostain asiasta jotain mieltä. Kirjoitat jutun, jossa perustele mielipiteesi. Juttu on megafoni väitteellesi, mutta se on myös peili, josta näet omat ajatuksesi. Epämääräinen tuntemus muuttuu argumentiksi, kun sen perustelut ovat näkyvissä. Väitteesi voi tästä vahvistua tai tarkentua. Saatat löytää uusia perusteluja, saatat pehmentää jyrkkää kantaa tai luopua siitä kokonaan. Tämä kaikki on arvokasta ajatustyötä, jonka kirjoittaminen laittoi liikkeelle.

Kill Your Darlings: Joskus juttuun kirjoittaa asioita, jotka tuntuivat niin nokkelilta tai hauskoilta, että ne haluaa pitää mukana vaikka väkisin. Tiedätte varmasti, mitä tarkoitan. Lemmikit piristävät välillä uuvuttavaa kirjoitustyötä, mutta mitä valmiimpi juttu on, sitä enemmän lempikohdat alkavat pistää silmään. Esimerkiksi täysin tyylin rikkova väliotsikko ei edistä jutun asiaa, vaan hämmentää lukijaa. Omasta lemmikistä on hyvin vaikea luopua. Se on helpompaa, kun ajattelee, että se on nyt tehnyt tehtävänsä ja ilahduttanut kirjoittajaa. Kun tällaisen silmämagneetin poistaa, sen lähiympäristö alkaa näkyä paremmin.

Älä sano kaikkea: Kirjoittamiseen liittyy vaikea ristiriita. Sinulla on tavoite ja tarve sanoa tietyt asiat. Jos kuitenkin kirjoitat kaiken täydellisesti auki, sisällöt, loogiset askeleet, varaukset ja kaikki mahdolliset lopputulokset, olet muuttanut lukijan pelkäksi tiedon vastaanottajaksi ja itsesi käytännössä chatbotiksi.

Jos esimerkiksi asiassa on neljä mahdollista erilaista lopputulosta, nosta tekstiin niistä vain yksi tai kaksi. Valitse ne sen mukaan, mitkä voivat olla lukijoille tutuimpia tai tärkeimpiä. Nyrkkisääntö: Jos jutuissasi on kymmenen kohdan luetteloita, selität asiat liian seikkaperäisesti. Jos kuitenkin kirjoitat ruokareseptejä, unohda tämä sääntö ja listaa toki kaikki ainesosat.

*Liika tarkkuus tekee tekstistä kovaa.
Pieni epätarkkuus jättää lukijalle tilaa.*

Jutun osat

Otsikko on asiategsteissä helppoa, sillä siinä pyritään tarkkuuteen, välttämään monitulkintaisuutta ja liittämään juttu laajempaan rakenteeseen. Tällainen otsikko käytännössä kirjoittaa itse itsensä:

”Pelastussuunnitelman liite 18: Ohjeet poistumisharjoituksen järjestämiseen”.

Vapaan aiheen jutuissa otsikointi vaatii mielikuvitusta. Helpoimpia keinoja on kirjoittaa ensin teksti, etsiä siitä ydinkohta ja nostaa se otsikoksi. Toinen tapa on löytää jutun abstrakti ydin ja muokata se otsikon omaiseen muotoon. Ehkä kaikkein yksinkertaisin on kuvata jutun hahmoa tai nostaa otsikkoon hyvä sitaatti. Otsikon muuttaminen muuttaa jutun rajausta. Asiasta voi tällöin löytyä uusi ulottuvuus.

Johdanto: Johdanto on koko jutun kehystys lukijalle: *”Mikä tämä on ja miten tätä luetaan?”*. Mielestäni paras ja helpoin tapa tehdä johdanto on kaksivaiheinen.

1. Luonnostele johdantoon kirjoitusvaiheen alussa mitä aiot, haluat ja yrität tehdä, mitä käsittelet, mikä on konteksti, teema, missä tilanteessa olet tai mistä olet tulossa tähän juttuun.
2. Kun juttu on valmis, palaa lukemaan, mitä johdannossa tuli luvattua ja päivitä se vastaamaan sitä, mitä sait aikaiseksi. Mikä nimenomaan tässä jutussa oli erityistä ja mihin tilanteeseen tai kokonaisuuteen se juttuna istuu.

Jos käytät johdantokappaleessa ylitarkkaa fraasia, se varastaa lukijan huomion. Lukemisen rytmi häiriintyy eikä kokonaisuus enää hahmotu. Asioita kannattaa siis listata johdannossa vain kevyesti.

Kappalejärjestys: kirjoittaessa ajatellaan yleensä vain sisältöä ja editoidessa kappaleen laajuista logiikkaa. Kun juttua viimeistellään, on hyvä vilkaista myös kappaleiden järjestystä.

- *”Olisiko tämä luku paras aloittaa määritelmällä, ongelmalla vai esimerkillä?”*
- *”Nämä kaksi kappaletta puhuvat samasta asiasta. Laitetaan ne peräkkäin ”*

Nosta tärkeä: Kun huomaat, että tekstin seassa on piilossa tärkeä asia, se on hyvä nostaa omaan tarkasteluunsa. Joskus riittää lause, joskus kappale ja joskus voit tehdä sen ympärille kokonaisen uuden luvun. Löydösten tekeminen ja niille kuuluvan arvon antaminen on yksi viimeistelyvaiheen suuria palkintoja.

Sijoita viisaasti: Kun tekstissä on selkeä oivallus, hyvä sitaatti, tulos tai muu ylevä kohta, sitä ei kannata tuhlaa heti luvun aloituskappaleessa. Oivallusta ei myöskään tehdä moneen kertaan. Rakenna kappale sitä kohti ja laita kuolematon viisaus vasta kappaleen loppuun. Siellä se saa enemmän painoarvoa.

Lopetus: Juttu ei saa vain loppua, vaan kirjoittajan pitää se sulkea. Jutun lopetus (*engl. closure*) on tärkeä, sillä se jää hetkeksi lukijan mieleen. Mainosteksteissä lopetus on usein lisätietojen antamista ja kehotusta toimintaan. "Ilmoittaudu tilaisuuteen 21.8. mennessä.". Vapaan aiheen jutuissa lopussa ei enää selitetä, vaan lukijalle annetaan lopuksi jotain käteen. Rakenna sinne muistettava lause. Kirjoittajan ajatusäänellä: "Lopetan nyt tähän. Jatka sinä."

8. Lapselle eväät mukaan

Juttua viimeistellään vielä sujuvaksi ja sitä katsotaan vähän lintuperspektiivistä. Valmiin jutun julkaiseminen on kirjoittamisen viimeinen vaihe, vai onko?

Sujuvuus

Tässä muutamia tapoja viimeistellä tekstiä sujuvaksi ja helpoksi lukea.

1. Toisteisuus eli sanan, sananjuuren tai fraasin toistaminen samassa tai peräkkäisissä lauseissa saa tekstin tuntumaan kömpelöltä. Tällaista toistoa huomaa yleensä vasta lukemalla muuten valmista tekstiä. Ongelma ratkaistaan vaihtelemalla sana tai muuttamalla lauserakenne. Seuraavanlainen latteus syntyi, kun haluttiin välttämättä käyttää vanhaa muotisanaa.

- Ennen: *"Oppimista tapahtuu monenlaisissa oppimisympäristöissä."*
- Jälkeen: *"Ihminen oppii monenlaisissa ympäristöissä."*

2. Rytmi elää tekstissä monella eri tasolla. Rytmän tuntee vasta lukemalla valmista juttua. Kun hiot rytmiä, älä korjaa silloin muita asioita. Tarkkaile lukiessasi, missä kohdissa lukeminen hidastuu ja ymmärrys vaikeutuu. Merkitse korjattavat kohdat ja kun palaat niihin, voit esim.

- pilkkoa uuvuttavimpia sivulauserakenteita päälause+sivulause -mittaan
- pilkkoa ylipitkiä kappaleita uusi asia = uusi kappale -periaatteella
- pyöristää ja lyhentää ylitarkkoja määritelmiä
- poistaa vähiten merkittäviä asioita pisimmistä luetteloista
- laajentaa lyhyitä ja hakkaavia päälauseita tai yhdistellä niitä toisiinsa
- yhdistää yhden kappaleen mittaisia lukuja ja laatimalla niille yhteisen otsikon

3. Symmetria: Jos monimutkainen lause tai tiukasti yhteen kietoutuneita lauseita sisältävä kappale tuntuu olevan jotenkin vino ja epätydyttävä, kannattaa tutkia tekstin symmetriaa. Täydellinen symmetria on selkeää, mutta tekee tekstistä mekaanista. Sitä on hyvä vähän rikkoa ja naamioida.

1. Epäsymmetria (on-on-ei ole):
"Siinä on metallirunko ja hiljainen käyntiääni, mutta sitä ei ole tarkoitettu ulkokäyttöön."
2. Täyssymmetria (on-on-on):
"Siinä on metallirunko. Siinä on hiljainen käyntiääni. Se on tarkoitettu vain sisäkäyttöön."
3. Osasymmetria (on-mutta):
"Se on metallirunkoinen ja käyntiääneltään hiljainen, mutta sopii vain sisäkäyttöön."

Symmetriaongelman huomaa siitä, että lukiessa täytyy vaihdella ajatuksen suuntaa: "alku → loppu", "loppu → alku", "alku → loppu", "loppu → alku". Tämä on kognitiivisesti raskasta.

4, Pura ehtorakenteita. Ne tekevät tekstistä oppikirjanmaista ja raskaslukuisia. Tässä jos-niin -rakenne:

- Ennen: *"Jos seuraat kappaleiden sanoituksia samalla kun kuuntelet sitä, saat mallin, miltä laulettu kieli näyttää tekstinä ja miltä teksti kuulostaa laulettuna."*
- Jälkeen: *"Kielenopiskelua musiikin avulla: kuuntele musiikkia ja seuraa samalla sanoituksia. Laulaja näyttää, miten sanat äännetään, ja sanoitukset, miten ne kirjoitetaan."*

5. Väitteen voimakkuus: Voit säätää väitettä jyrkemmäksi tai pehmeämmäksi sanavalinnalla: "yksi tapa" → "aika hyvä tapa" → "yksi parhaista tavoista" → "minusta paras tapa" → "ehdottomasti paras tapa".

6. Pyri perusmuotoon: Etenkin tekstin sisäisen listan asiat on helpointa hahmottaa yksikön nominatiivi- tai genetiivimuodossa. Vaikka yksikön perusmuotoon ei aina voi päästä, sitä kohti on silti hyvä pyrkiä.

- Monikon genetiivi: *"yksittäisten tuotteiden, tavaraerien ja tuoteperheiden hankintapäätökset"*
- Yksikön nominatiivi: *"päättös hankkia yksittäinen tuote, tavaraerä tai tuoteperhe"*

7. Poista toisteisuutta: Jos samassa lauseessa on kaksi kertaa sama verbi, toinen niistä olisi hyvä vaihtaa toiseksi tai muuten eliminoida (esim. sanomalla asia eri rakenteella). Jos joudut sanomaan samantyyppisen lauseen kahteen kertaan, tee ensimmäisestä lauseesta yksinkertaisempi ja asiasta yleisempi ja lisää toiseen tarkentimia, syvyyttä tai eri näkökulma.

Metatasolle

Asiatiiviys: Juttu on kokonaisuus, jonka asiatiiviys vaihtelee. Teksti on tyhjäkäynnillä kohdassa, missä ei tule uutta asiaa tai ajateltavaa. Teksti käy ylikerroksilla kohdassa, missä tulee jatkuvasti uutta asiaa ja lukijalta vaaditaan tarkkaa keskittymistä.

Tavallisesti jutun alussa lukijaa johdatellaan aiheeseen ja ajatuksiin, sitten asia tiivistyy, välillä kevennetään, jotta voidaan taas tiivistää ja lopussa taas kevennetään.

- Lisää tiiviin kohdan perään vähän löysempää tekstiä
- Älä laita kahta asian ydintä aivan peräkkäisiin lauseisiin
- Älä jatka tiivistä asiaa aivan jutun loppuun saakka

Konteksti: Kun jokin sana pistää silmään valmiissa jutussa, se voi olla eri kontekstista kuin muu teksti. Esi-merkiksi tarkka lääketieteen termi särähtää korvaan, jos sellainen on eksynyt keskelle runotekstiä. Kun tietoisesti vaihdat kontekstia, käytä sellaista, joka ei vaadi erikseen selittämistä.

Rekisteri: Kun kirjoitat asiakkaille, pidä asiakasviestinnän neutraalin ystävällinen rekisteri ja auttavainen sinuttelu. Jos käytät useampia rekistereitä, tarkista, että muutoskohdat ovat selkeät, eikä saumat vuoda.

Jos juttuun tulee tekstejä useammilta henkilöiltä, tekstit ovat usein vähän eri rekistereissä. Joku kirjoittaa passiivissa, toinen määrittelee ja normittaa. Juttua viimeistellessä rekisterinvaihdot on hyvä katsoa ja tarvittaessa hioa pois.

Abstraktiotasot: Juttu rakennetaan usein tietyille abstraktiotasolle (konkreettinen, abstrakti, teoreettinen, runollinen). Tasojen välillä voi ja on hyvä liikkua. Viimeistellessä katsotaan, kuinka luontevaa siirtymiset ovat. Joskus lukijaa halutaan yllättää heittämällä häntä varoittamatta tasolta toiselle. Joskus abstraktiota-soa ei haluta reilusti myöntää, vaan sitä vähän vain kuiskataan (esim. sulkeiden sisään suljetuilla huomautuksilla). Asian voi selittää sanoilla, näyttää tilanteena, verrata toiselle abstraktiotasolle tai ankkuroida metaforaan. Tarkan termin voi selittää määrittelemällä tai käyttämällä sitä yleiskielisessä tekstiosiossa.

Jos käsitteen muuttaa toiminnaksi, se on helpompi ymmärtää. Etenkin ohjeet on hyvä kytkeä lukijan konkreettiseen kokemukseen:

"Kerro tekstin ydinasia heti lauseen alussa" → "pudota ankkuri lauseen alkuun".

Julkaiseminen

Jutun saaminen valmiiksi tuntuu hyvältä. Jos kirjoitit hyvän jutun, ole ylpeä itsestäsi. Jos juttu ei täysin onnistunut, ole tyytyväinen siihen, että se on nyt tehty.

Ennen varsinaista julkaisemista kannattaa tarkistaa muutama tekninen asia:

- Muista lisätä juttuun metadata (otsikko, tekijä, organisaatio, hakusanat). WordPress-alustalla ne löytyvät Artikkelin-palkin Avainsanat-kohdasta ja Wordissa ne lisätään Tiedosto > Tiedot -kohdasta. Wordistä tehtävä PDF-vienti ottaa dokumentin metadatat mukaan automaattisesti. Näin tiedot näkyvät oikein myös intranetin ja nettihakujen tulostuloksissa.
- Jos käytät normaalia poikkeavia fontteja tai haluat tarkasti juuri tietyn ilmeen, upota fontit PDF-versioon (valitaan vientiasetuksissa).
- Jos lähetät jutun sähköpostiviestissä ja olet kirjoittanut sen teksturissa, ota automaattinen tavutus pois päältä ennen kuin kopioit jutun teksturista. Näin juttu ei saastu kiinteistä tavuviivoista.
- Word-teksturi osaa tutkia ja näyttää dokumentin saavutettavuusongelmat (löytyy valitsemalla Tarkista > Tarkista helppokäyttöisyys). Se osaa jopa ehdottaa, miten ongelmat korjataan.
- Tarkista, että jutussa olevat linkit toimivat. Syvälle sivustorakenteeseen viittaavat suorat linkit voivat katketa ajan saatossa, kun linkki kohdesivu siirretään ajankohtaisten osiosta sen julkaisu-arkistoon. Linkki kannattaa kohdistaa julkaisuluetteloon tai virallisen asiakirjan alkuteksteissä mainittuun pysyvään linkkiin

Aikataulussa pysyminen ja jutun saaminen tavoitteiden mukaiseksi tuovat aina onnistumisen tunteen. Sen lisäksi julkaisemiseen liittyy syvempää psykologiaa, mitä olen oivaltanut tämän juttusarjan myötä. Julkaiseminen poistaa epävarmuuden aikaansaamisesta, julkaisuajataulusta ja siitä tasosta, mitä jutulta itse odotti. Tämä on hyvin vapauttavaa ja kaiken tämän paineen poistuminen rentouttaa kirjoittajaa. Edelleen oman juttunsa näkeminen julkaisumuodossa muuttaa kirjoittajan lukijaksi.

Teksti näyttää julkaisualustalle siirrettynä valmiilta jutulta ja nyt sitä lukee eri silmin. Huomasin itsekkin, että sarjan kolmas osa oli aivan liian pitkä ja loppua kohden hyvin asiatiivis. Niinpä pilkoin kyseisen maratonjutun kahteen osaan. Sisältöjä sovittamalla ja täydentämällä siitä syntyivät nykyiset osat kolme ja neljä.

Itse julkaiseminen voi olla yksi hiiren klikkaus tai pidempi prosessi. Online-julkaisuissa kirjoittaja julkaisee usein itse, työjutuissa juttu saattaa mennä viestintäihmisten katsottavaksi ja lehdissä toimitukseen tarjottavaksi. Kirjapainojen kanssa kirjoittaja lähettää jutun taittoon, saa vedoksen tarkistettavaksi ja antaa lopuksi painohyväksynnän.

Online-julkaisu on nykyisin valtavirtaa. Vasta jutun julkaisemisen jälkeen voi tarkistaa, miltä juttu oikeasti näyttää verkossa. Silloin on hyvä vielä tutkia muutama asia:

- Miltä juttu näyttää tietokoneen ruudulla ja kännykän näytöllä
- Onko jutun otsikko ja sisältö selainkäännöksen jälkeen ymmärrettävä ja luonteva? Jos käännös tuottaa kankeaa kieltä tai valitsee sanoille vääriä merkityksiä, tarkenna suomenkielistä tekstiä ja katso, paraneeko myös käännös. Esimerkiksi suomen sana kappale voi käännyä englanniksi sanaksi paragraph, vaikka tarkoittit musiikkikappaletta.
- Oliko jutussa maakohtaisia asioita, jotka muuttuvat selainkäännöksessä käsittämättömiksi vieras-kielisille lukijoille (ei tarvitse muuttaa, lisää alkupuolelle viittauksen "Suomalaiselle" tai "Suomalaisesta näkökulmasta")
- Kun voit helposti muuttaa juttua sen julkaisun jälkeen, siitä voi olla vaikeampi päästää irti. Näennäinen parantelu voi siis jatkua loputtomiin. Mutta julkaisupaineen hellittäminen voi myös avata esteet hyvälle parannuksille.

Kaiken kaikkiaan julkaisuvaiheeseen sekoittuvat voitonriemu ja luopumisen haikeus. Juttua ei tarvitse enää ajatella yhtä intensiivisesti. Se myös lakkaa olemasta vain sinun, kun päästät jutun käsistesi ja se pyörii lentoon maailmaan.

9. Kirjoittamisen käsitteistö

Jokaisella alalla on oma ammattisanastonsa. Sellaista tarvitaan, että tekemisen lisäksi voi myös keskustella tekemisestä. Tätä edistääkseni aloin koota yhteen tekstiin ja sen rakenteeseen liittyviä käsitteitä. Tällä niille voi antaa pitkiäkin määritelmiä niin, etteivät ne häiritse varsinaisen jutun lukemista. Muutaman käsitteen olen keksinyt ihan itse. Niitä on jo kertynyt niin paljon, että tätä voi lukea myös omana teoksestaan. Saatavilla niille, joita tällainen kiinnostaa tai huvittaa.

Kun huomaat, että mielessäsi on asia, anna sille nimi. Sen saatuaan asia on jollain tavalla olemassa ja alat nähdä sen kaikkialla. Nyt voit miettiä, millainen se on, mihin se liittyy, ja mitä sillä voi tehdä. Asia sai näin myös määritelmän. Havaintosi on muuttunut todeksi, vaikka vain omassa mielessäsi.

abstraktiotaso kuinka lähellä tai kaukana tekstissä ollaan fyysisestä todellisuudesta, havainnoista, käytännön esimerkeistä ja toiminnasta. Korkealla abstraktiotasolla puhutaan yleisistä käsitteistä, periaatteista ja arvoista, fyysisellä tasolla konkreettisista asioista, ihmisistä ja tapahtumista. Esimerkiksi konkreettisella tasolla on havainto ”tämä puu”. Se on biologian abstraktilla, lajitasolla ”rauduskoivu” ja vielä yleisemmällä, ekologisella tasolla ”yksi tuoreen lehtimetsän pääpuulajeista”. (ks. maadoittaminen)

aivodumppi (engl. *brain dump*) on raakatekstin tuottamistapa, missä aiheeseen liittyvät asiat ja ajatukset kirjataan epäröimättä ja editoimatta. Tavoitteena ei ole tuottaa valmista tekstiä, vaan jäsentää sekalaisia ajatuksia ja raaka-ainetta tekstin editoimiseen. (ks. mushin)

aivokuorma (engl. *cognitive load*) kuvaa lukijalle annettavan uuden tiedon määrää ja monimutkaisuutta. Suuri aivokuorma hidastaa lukemista ja vaikeuttaa kokonaisuuden hahmottamista. Kirjoittaja voi säädellä aivokuormaa mm. selkeydellä, asiatiiviydellä, kappalejaolla, esimerkeillä ja tyhjäkäynnillä. (vrt. asiatiivisyys)

alkuidea (engl. *origin idea*) ensimmäinen ajatus jutusta, usein ei vielä käyttökelpoinen lähtökohta kirjoittamiselle.

ankkuri (engl. *anchor*) on tekstin ydinasia, johon tarkentimet viittaavat ja johon muualla viitataan sanalla ”se”. Kirjoittaja muotoilee ajatuksen (lauseen, kappaleen) ankkurin ympärille ja päättää sen paikan tekstiosiossa. Esimerkiksi sanastossa jokainen selitettävä sana on oma ankkurinsa.

anti-metafora on retorinen keino, jossa kahta erilaista asiaa verrataan metaforan tyyliin, mutta vertaus samalla kielletään. Sillä kerrotaan kiertotien kautta, mitä jokin ei ole. Se auttaa lukijaa luopumaan väärästä ajattelumallista ennen uuden esittämistä. Anti-metafora on siltä, jonne ei saa mennä.

asia yleistermi, joka kantaa erilaisia merkityksiä. Sitä käytetään tässä koko jutun tai sen osan aiheesta, keskeisestä käsitteestä tai luettelon yksittäisestä kohdasta. Joskus myös ongelman synonyyminä.

asiatiivisyys tarkoittaa tässä tekstin ominaisuutta, joka kuvaa asioiden suhteellista osuutta tekstissä. Niemeäminen ja määrittelemisen ovat tiivistä asiaa, mutta taustoittaminen ja tarinankerronta yleensä eivät. Asioiden määrän lisäksi siinä on kyse siitä, kuinka paljon ajatustyötä lukija joutuu tekemään ymmärtääkseen tekstin (ks. aivokuorma). Lukijan näkökulmasta asiatiiviyden ääripäitä voisi kuvata sanoilla ”vaikeaselkoinen” ja ”helppolukuinen”.

diskleimeröinti (engl. *disclaimer*) kuvaa tapaa kirjoittaa niin varovasti ja poliittisesti korrektisti, ettei kellekään voi tulla mieleen väittää vastaan, loukkaantua tai osoittaa virhettä. Asioiden esittämiseen liitetään rajauksia ja varauksia niin paljon, että ne muodostavat suuremman osan sisällöstä kuin itse asia. Kun tekstiä diskleimeröi tarpeeksi, se ei enää uskalla sanoa mitään. (vrt. pehmentäminen)

droppaus on tekstin rytmityskeino, jossa lauseen tai kappaleen tärkein sana, havainto tai merkityksen muutos sijoitetaan tarkoituksella loppuun. Lukija saa ajatuksen ratkaisevan osan vasta viimeisenä, jolloin sen vaikutus voimistuu. Jos droppi on oma lauseensa, se on sitä tehokkaampi, mitä lyhyempi se on.

foreshadowing tarkoittaa vihjeen antamista lukijalle jutun alussa tai alkupuolella kertomatta, onko ja miksi se on merkittävä. Lukija ymmärtää vihjeen ja ison asian yhteyden vasta, kun tärkeä asia paljastetaan hänelle myöhemmin.

fraasi on kieleen vakiintunut ilmaisu, jonka merkitys on enemmän kuin sen sisältämien sanojen summa. Fraasi voi olla esim. sananparsi, kulttuurinen viittaus tai vieraasta kielestä omaksuttu ilmaus. Olennaista on, että fraasi on irtautunut alkuperäisestä yhteydestään ja jäänyt elämään osaksi kieltä ja kulttuuria. Fraasilla voi ohjata lukijan mielikuvia, tulkintaa ja tunteita. Esimerkiksi vanha parkanolainen fraasi *"kuraan kuollu kuttu"* kuvaa ihmisen mielialaa, mutta traaginen liioittelu tekee siitä oudolla tavalla hilpeän.

huippu on tekstin merkityksellisin kohta. Siihen tiivistyy lauseen, kappaleen tai koko tekstin tärkein ajatus tai oivallus. Jos huippu on eri kontekstissa, sitä edeltävä teksti antaa huipun tulkinnalle kehyksen. Eri kontekstissa oleva huippu on usein tiivistetty metaforaksi tai aforismiksi.

inline-otsikko on otsikkomaisen asian latominen kappaleen alkuun ja sen korostaminen typografisesti, esim. lihavoimalla. Se antaa jutulle modernin ja sanakirjamaisen ilmeen. Se vähentää väliotsikoiden tarvetta ja tiivistää näin juttua.

juttu (engl. *piece, story*) on toimittajaslangia ja viittaa valmiiseen kirjoitettuun tuotokseen. Kirjoittaja kirjoittaa sanoja ja lauseita eli tekstiä. Ne editoidaan ja viimeistellään valmiiksi jutuksi.

jutturunko on listamainen hahmotelma jutun sisällöstä. Se on kuin kirjoittajan kauppalappu. Mitä asioita juttuun halutaan ja missä järjestyksessä. Runko on idealista, se ohjaa kirjoittamisvaihetta ja sen voi kirjoittaa auki väliotsikoiksi.

jälkiviimeistely tarkoittaa julkaisun jälkeen tehtävää jutun parantelua. Siihen kuuluu virheiden korjaus (linkki ei toimi), layoutin kiillottaminen (otsikko rivittyi hassusti) ja tekstin hiominen (esim. paremman sanamuodon löytäminen). (ks. julkaisuhelpotus)

jälkivilkaisu tarkoittaa verkkojulkaisun visuaalista ja toiminnallista tarkistamista julkaisun jälkeen: miltä juttu näyttää tietokoneella ja mobiililaitteessa, toimivatko linkit, rajautuvatko kuvat oikein, jäikö rivinvaihto väärään kohtaan (ks. käännöspeilaus).

kaide tarkoittaa sitä, että lukijalle annetaan yhtenäinen tuki seurata kirjoittajan ajatuksen liikettä. Kirjoittaessa valitaan aina vain osia kokonaisesta ajatuksesta, mutta lukiessa ajatuksen nopea käännös saattaa eksyttää lukijan ilman ylimääräistä turvalaitetta. Muutos voi olla esimerkiksi ajatusketjun vaihe, näkökulman muutos, vertailu toiseen järjestelmään tai voimakas zoomaus. Kaiteen puuttumisen huomaa, kun palaa omaan tekstiin pienen tauon jälkeen tai kun joku muu tulkitsee sen väärin. (ks. maalailu)

kirjoittaja on tekstin tuottanut todellinen, elävä ihminen. Hän voi olla lukijalle täysin tuntematon, vaikka teksti synnyttääkin lukijalle vahvoja mielikuvia puhujasta.

kontekstinvaihto tarkoittaa sitä, että käsiteltävää asiaa aletaan kuvata toisesta näkökulmasta eli tulkita toisesta kehyksestä. Se tuo tekstiin vaihtelua, auttaa selittämään asian uudella tavalla ja voi synnyttää huumoria, jos uusi konteksti on riittävän absurdi tai epäsovinainen. Aforismi on usein kontekstinvaihto yhdessä lauseessa. (ks. konteksti, huippu)

kontekstikroppaus (*context cropping*) on viimeistelytekniikka, jossa jutusta poistetaan tarpeeton selittäminen ja alleviivaaminen. Kirjoittaja kysyy tällöin itseltään: *"Kuinka pieni vihje riittää?"*. Esimerkiksi. *"Olen yksin ja keitän itselleni teetä."* → *"Keitän vain yhden kupin teetä"* → *"Keitän kupillisen teetä."* Menetelmä sekä tiivistää tekstiä että aktivoi lukijaa tekemään tulkintoja. Tämä edellyttää siitä, että kirjoittaja luottaa lukijaan ja antaa hänelle osan merkitysten rakentamisesta. (ks. ma)

käsite (engl. *concept*) on mielen nimilappu tietylle asialle. Se ei tarkoita sanaa eikä tietyn kielen termiä, vaan asian merkitystä. Esimerkiksi *"rengas"* on suomen kielen yleinen sana, joka viittaa pyöreään muotoon. Pallo ei ole rengas, sillä rengas on litteä. Entä jääkiekko? Ei ole, sillä renkaassa on reikä keskellä. Kä-

site saa merkityksen kontekstista. Autoista puhuttaessa se tarkoittaa auton pyörän kumiosaa (ks. kon-teksti). Jotkut tohelot tarkoittavat sillä sekä kumipyörää että metallivannetta yhdessä. (ks. tulkinta) Käsité voi myös olla yhtä sanaa monimutkaisempi rakenne. *”Renkaanvaihto”* voi tarkoittaa rengastyypin vaihtamiseen vuodenajan mukaan tai kuluneen tai rikkoutuneen renkaan vaihtamista ehjään.

käännekohta (engl. *Pivot point*) on tekstin rakennekohta, jossa lukijan tapa tulkita tekstiä muuttuu. Sen jälkeen samaa aihetta katsotaan uudesta näkökulmasta tai tekstin suunta muuttuu olennaisesti.

käännöspeilaus on verkkojulkaisun viimeistelyä, jossa tarkastetaan valmiin tekstin selainkäännös. Siinä havaitut käännösvirheet, väärät sävyt ja monitulkintaisuudet korjataan muokkaamalla alkuperäistä tekstiä. Esimerkiksi *”kappale”* sana kääntyy selaimella sanaksi *”piece”*, vaikka musiikin kontekstissa suomalaiset ymmärtävät sen tarkoittavan musiikkikappaletta. Korjataan muuttamalla se *”laulu”* sanaksi.

lapamatolause on tarpeettoman pitkä lause. Se ei ole kielipollisesti väärin, mutta sisältää niin yksityiskohtaista kuvailua tai sivulauserakennelmia, että kokonaisuus ei enää mahdu lukijan työmuistiin, vaan hän on jo loppuun päästyään unohtanut, mistä alussa puhuttiin. Lapamato syntyy, kun yrittää sanoa kaiken yhdessä lauseessa, tai kun antaa vain ajatuksen virrata ilman, että miettii lauseen alkua ja loppua. Tai kun lisää asiaan liikaa yksityiskohtia tai perusteluita. (ks. aivokuorma, vohvelointi, diskleimeröinti)

liukusäädin kuvaa tekstin sävyä ei-binäärisenä vaihteluvälinä. Teksti tai sen osa voi esimerkiksi olla väitteissään *”yksipuolinen”* tai *”tasapuolinen”* tai jotain siltä väliltä. Termi rakentuu mielikuvalle, että kirjoittaja tekstiä viimeistellessään säätää juttunsa sävyjä kuin miksaaja musiikkia äänitysstudioissa. Liukusäätimen asentoon vaikuttaa sanavalintojen lisäksi myös se, mitä jätetään sanomatta. Jos esimerkiksi henkilöstön ohjeessa korostetaan ehtoja, kieltoja, määräyksiä ja rangaistuksia, säädin on *”pakottava”* -asennossa. Jos painotetaan sitä, mikä on hyvää ja tavoitteiden mukaista, säädin on *”ohjaava”* -päässä.

lukurytmi on tekstin ominaisuus, joka kuvaa sitä, kuinka nopeasti tai hitaasti lukijan huomio liikkuu tekstissä. Lukurytmiin vaikuttavat lauseiden pituus, kappalejako, luettelot, väliotsikot ja asiatiiviyys. Hyvässä jutussa lukurytmi vaihtelee, eikä lukijaa kuormiteta jatkuvasti samalla tavalla.

lähdeteksti (engl. *source text*) eli mitä teksti itsessään on. Alkuperäinen teksti, josta voidaan nostaa sitaatteja ja jota käytetään oman jutun kirjoittamisen raaka-aineena. Lähdetekstin asiasisällön lisäksi siitä välittyy sen kirjoittajan näkökulmat ja jäsennystävät aiheeseen.

maadoittaminen tarkoittaa kirjoittamisen tapaa, jossa abstrakti ajatus tuodaan takaisin arkikokemukseen tai fyysiseen maailmaan. Näin lukija saa tartuntakahvan käsitteellisen sisällön ymmärtämiseen, ja samalla kirjoittaja välttää ajautumasta liian pitkäksi aikaa pelkän teorian varaan. (ks. mugaku)

maalailu on kirjoittamisen tapa, jossa kirjoittaja jättää tarkoituksella tilaa lukijan omille tulkinnoille. Kaikkea ajatuksen loogisia askeleita tai yhteyksiä ei kirjoiteta auki, vaan lukija saa rakentaa osan niistä itse. Lukijalle jää tällöin tilaa peilata ajatusta omaan itseensä ja omiin kokemuksiinsa. (vrt. ma, kaide)

maksimi on ideointivaiheen työmenetelmä, missä ajatus kirjoitetaan tarkoituksella ensin liioiteltuun muotoon: äärimmäiseksi väitteeksi tai ehdottomaksi totuudeksi. Maksimia ei koskaan, koskaan jätetä valmiiseen tekstiin. Sen ainoa tarkoitus on usuttaa kirjoittaja väittelemään oman ajatuksensa kanssa.

metafora (kreikk. *meta: yli, toiselle puolelle, jälkeen, muutoksen kautta + pherein: kantaa, viedä, kuljettaa*) kielellinen rinnastus, eli tapa auttaa lukijaa tulkitsemaan asia jonkun hänelle tutun asian kautta. Metafora ei ole väitteenä totta. Se on oikeastaan linkki, joka ohjaa lukijaa oikeaan tulkintaan.

mubun (無文) (jap. *tyhjä teksti*) teksti, joka näyttää virheettömältä ja oikealta, mutta ei kannu mitään merkitystä tai välitä mitään tietoa. Teksti, joka on olemassa vain sitä varten, että tekstiä pitää olla (vrt. markkinointikieli, hallintojargon, poliittinen retoriikka, hankekieli tai AI-höttö).

mufora (jap. 無 *”mu”* = ei, tyhjyys + kreikk. *”pherein”* = kantaa, kuljettaa) on metafora, joka ei vain kannu perille saakka. Rinnastus on niin kaukaa haettu, ettei se enää avaudu lukijalle, vaan vaatii absurdin pitkän

selityksen. Muforan kehittäminen on tekijälleen tärkeämpää kuin alkuperäinen asia. Niitä voi pitää ajatusleikkeinä tai erittäin outoina vitseinä (vrt. puujalkavitsi). Muforan tunnistaa siitä, että tekijä pyrkii väsymättä vakiinnuttamaan sen lähipiiriinsä ja on joukon ainoa, joka nauraa sille.

mugaku (無学) (*jap. ei-koulutettu, oppimaton, moukka*) Alun perin halveksuva ilmaus kouluja käymättömistä. Annoin termille tässä uuden merkityksen. Se on kirjoittamisen tapa, jossa kirjoittaja ei pyri osoittamaan oppineisuuttaan, siteeraamaan alan guruja eikä käyttämään erikoiskieltä sulkemaan maallikot sisäpiirin ulkopuolelle. Tavoitteena on kirjoittaa asioista selkeästi, muttei liian hienosti. (ks. maadoittaminen)

mushin (無心) (*jap. ei-mieli, tyhjä mieli*) Zen-maalaustaiteen perusidea, missä taiteilija pyrkii vapautumaan egon ohjauksesta ja tekemään taidetta epäröimättä, laskelmoimatta ja katumatta. Kirjoittajalle se tarkoittaa rohkeutta, rehellisyyttä, avoimuutta. Kuitenkin korjaamisen suhteen maalaaminen ja kirjoittaminen eroavat toisistaan. Pensselillä ja musteella maalatessa korjaaminen on mahdotonta, mutta kirjoittaessa se on erottamaton osa työskentelyä.

näkökulma on valittu tapa tarkastella asiaa. Sama aihe voidaan tarkastella useasta eri näkökulmasta. Esimerkiksi värejä voi tarkastella historiallisesta tai psykologisesta vinkkelistä. Näkökulma määrää, mitkä asiat ovat olennaisia, mitä jätetään taustalle ja mitä kokonaan pois.

orava on käännöslaina englannista "squirrel!" ja kuvaa ilmiötä, missä ajatus keskeytyy, kun huomataan jotain aivan muuta kiinnostavaa. Se on keskittymishäiriöistä kärsivien ihmisten käyttämää itseironista puheenpartta, mutta ilmiönä kaikille tuttu.

pehmentäminen tarkoittaa kovan väitteen muuttamista vähemmän jyrkiksi. Kovan väitteen tunnistaa usein sanoista "jokainen", "kaikki", "aina", "väistämättä" ja "paras". Pehmeän väitteen tunnistaa sanoista "ehkä", "voi olla", "mahdollisesti" ja "on parempi" (vrt. diskleimeröinti)

pesukoneen tuijottaminen kuvaa kirjoitusprosessia, missä koneeseen on tungettu sotkuisia asioita. Ne pyörivät pesuohjelman eri vaiheissa, mitkä vievät oman aikansa. Kirjoittaja nähdään hahmona, joka istuu epämurkavasti lattialla eikä voi muuta kuin seurata, mitä tapahtuu. Mitä kauemmin pyykin antaa pyöriä, sitä puhtaammiksi asiat muuttuvat.

poetisointi on tekstin rytmin ja painotuksen hienosäätöä, lauseiden sanajärjestyksen kääntämistä ei-arkisempaan muotoon, sanojen vaihtamista arkipuheesta vähän ylevämpään muotoon, painotettavien kohtien sovittamista tekstin biitin kohdalle. Poetisoinnissa tekstiä muutetaan niin, että se tuntuu paremmalta.

puhuja on se henkilö, jonka lukija kokee tekstissä puhuvan. Se voi olla lähellä kirjoittajan omaa persoonaa tai hänen luomansa kuvitteellinen hahmo. Fiktiossa puhuja on usein tietoisesti rakennettu henkilö, jolle kirjoittaja on luonut taustan, motiivit ja luonteenpiirteet. Mitä paremmin fiktiohahmo on rakennettu, sitä todemmalla hän lukijasta tuntuu.

positio on tekstin syvätaaso, joka kertoo, kuka tekstissä puhuu. Mistä asemasta hän puhuu ja missä suhteessa hän on aiheeseen ja lukijaan. Esimerkiksi ajatus "Tiiviin asian kannattaa sanoa lyhyesti." on seuraavassa kirjoitettu kolmesta eri positioista:

- Opettaja: "Suosi lyhyitä lauseita. Pitkät kuormittavat lukijaa enemmän."
- Kollega: "Huomasin, että tästä tuli parempi, kun pistin tästä poikki"
- Toimittaja: "Hyvä otsikko on napakka ja naseva."

ramppi on tekstirytmien rakenne, joka kasvattaa lukijan odotusta ennen huippua. Ramppi on tekstin kohta, jossa lukijalle kerrotaan, mitä on tuossa, ilman että sitä paljastetaan. Se pihistelee ratkaisevan ajatuksen antamista, jotta sen vaikutus voimistuu. (vrt. silta)

rantavarjo tarkoittaa ensimmäistä ideaa, joka tulee mieleen juttua suunnitellessa. Jos juttua on kypsytellyt jo aiemmin, se voi olla heti hyvä juttuidea, mutta tyhjästä lähdettynä ei useinkaan vielä valmis juttuidea. Rantavarjo-sana syntyi Tekstin ideointi -luvun mielikuvasta, missä tartuttiin ensimmäiseen lähellä olevaan asiaan, vaikka parempiakin olisi ollut ihan vieressä.

rekisteri (engl. *register*) on tekstin pintataso, eli tilanteeseen, tarkoitukseen ja yleisöön sopiva kielenkäytön tapa. Rekistereitä ovat esimerkiksi puhekieli, uutiskieli ja tieteen kieli. Kirjoittaja valitsee rekisterin puhujan, position, tilanteen ja yleisön perusteella.

sana on kielen nimilappu tietylle asialle. Se voi viitata konkreettiseen asiaan tai abstraktiin käsitteeseen. Sana kuuluu kielen tasolle: *"mansikka"*, *"strawberry"* ja *"ichigo"* ovat eri sanoja, vaikka tarkoittavat kaikki samaa puutarhamarjaa. Sana viittaa kuitenkin myös kielen syvätasolle, eli merkityksiin. *"Pilvi"* voi tarkoittaa meteorologista ilmiötä, huolestuttavaa asiantilaa tai tiedon verkkotallennuspaikkaa.

silta on sana, fraasi tai lyhyt lause, jonka tehtävä on siirtää lukija huomaamattomasti asiasta toiseen. Siltaa ei yleensä huomata, mutta sen puuttuminen tuntuu asian yllättävänä vaihtumisena. Esimerkiksi jos asia on selitetty edellisessä kappaleessa tai lauseessa, seuraava lause tai kappale voi vain viitata siihen. Näin ei tarvitse kuljettaa kaikkia määritteitä mukana. Sillan rakentamiseen asiasta toiseen riittää usein yksittäinen lause, esim. *"Katsotaan tarkemmin yhtä tähän liittyvää yksityiskohtaa."* (vrt. ramppi)

sisustussuunnittelu tarkoittaa tekstin rakenteen ja painotusten huomioimista kokonaisuuden näkökulmasta. Se on myös lukijan tarpeiden ja odotusten ennakointia sekä asioiden laittamista sopivasti tarjolle. Se on kuin sisustuksen materiaalien ja sävyjen yhteensovittamista. Kun luvussa on tiivistä, tasapaksua ja keskittymistä vaativaa asiaa, sisustussuunnittelija lisää siihen taulukon, kuvan, otsikon lainauksen tai jotain muuta piristämään lukijaa (ks. sohvatyyny).

sivupolku Ajatus tai aihe, joka liittyy pääasiaan mutta ei vie sitä eteenpäin. Sivupolku voi olla kiinnostava ja hyödyllinen, mutta liian monet sivupolut eksyttävät lukijaa. Sivupolku on usein kirjoittajan assosiaatiosta syntynyt ja muistiin kirjattu idea, joka on vain unohtunut tekstiin karsimisvaiheessa. (vrt. tienviitta)

sohvatyyny on tekstiin lisätty yksityiskohta, joka sopii jutun yleisilmeeseen ja tuo siihen sopivaa vaihtelua. Sohvatyyny ei ole välttämätön, mutta se rikastaa kuvausta ja tekee kokonaisuudesta kiinnostavamman, persoonallisemman tai miellyttävämmän. Termi pohjautuu ajatukseen tekstin muotoilusta sisustussuunnittelijan asenteella.

symmetria tarkoittaa sitä, että kun yksi asia esitetään tietyssä järjestyksessä, samaa järjestystä käytetään seuraavan asian kohdalla. Erilaisia esittämisjärjestyksiä ovat esimerkiksi *"sana" → "selitys", "ennen" → "nyt", "syy" → "seuraus", "ongelma" → "ratkaisu", "väite" → "perustelu" ja "havainto" → "tulkinta"*. Jos tekstissä on useampia asioita, joissa on samanlaisia rakenteita, symmetria toteutuu, kun ne noudattavat samanlaista järjestystä. Se on lukijalle pienempi aivokuorma ja myös esteettisesti kauniimpaa. Edellisten tapaisten rakenteiden lisäksi symmetriaa voi nähdä myös aktiivi-passiivi -tyylin sekä luku- ja sijamuotojen käytössä. Samaa asiaa koskevat peräkkäiset asiat on hyvä taivuttaa mahdollisimman samaan muotoon.

teksti viittaa tässä muotoon sen laajuudesta riippumatta. Yksi sana, lause tai kokonainen kirja ovat kaikki tekstiä. Teksti ei ole valmis juttu, mutta siitä voi tulla sellainen. Käytän tässä muoto-sanaa kuvaamaan erityyppistä informaatiota: teksti, kuva, ääni, video.

tekstilähde (engl. *text source*) eli mistä teksti tulee. Ei kuvaa itse tekstiä vaan viittaa siihen, mistä ja missä muodossa teksti on saatu. Lähde voi olla esimerkiksi keskustelu tai aiempi juttu.

tekstin sävy (engl. *tone*) tarkoittaa tekstin ominaisuuksia, jotka kirjoittaja on siihen valinnut ja kirjoittanut. Tietynlaisiin juttuihin sopiva sävy on virallinen, perinteinen ja vastauksia antava. Toisenlaisessa jutussa on luontevaa säätää sävyt henkilökohtainen, ajankohtainen ja keskusteleva. Erilaisista tekstin sävyistä ei ole täydellistä ja lopullista luetteloa. Ne ovat vain asioita kuvaavia nimilappuja.

tekstin tuntu (*engl. feel*) tarkoittaa lukijan kokemusta tekstistä. Se sisältää sekä tekstin ominaisuuksia, lukijan suhdetta tekstin sisältöön ja ominaisuuksiin sekä kirjoittajan ääneen tekstissä.

tekstisoikeus on ilmiö, jossa kirjoittaja ei enää huomaa omassa tekstissään olevia ongelmia, koska tuntee sen liian hyvin tai on jo väsynyt pitkän kirjoitusession jälkeen.

tienviitta on tekstissä oleva maininta sivupolusta, joka on kiinnostava, mutta jolle ei nyt poiketa. Se toimii kirjoittajan muistiinpanona, luo lukijalle odotuksia tulevista jutuista ja voi teknisessä mielessä olla myös hyperlinkin ankkuri. "Tätä käsitellään tarkemmin juttusarjan seuraavassa osassa." Tienviitta on myös kirjoittajan kognitiivinen työkalu. Houkutteleva ajatus siirretään sivuun, eikä se enää häiritse keskittymistä. Kirjoittajan ei tarvitse myöskään kirjoittaa asiasta vain siksi, että pelkää idean muuten katoavan.

toisteisuus (*tautologia*) on tekstissä käytettyjen sanojen tai sananjuurien esiintyminen useampaan kertaan lähekkäin. Se saa jutun näyttämään kömpelöltä ja kirjoittajan sanavarastoltaan rajoittuneelta. Toisteisuutta huomaa yleensä vasta valmista tekstiä lukiessa. Ongelmaa voi korjata synonyymeillä, muuttamalla lauserakenteita tai nimeämättömällä viittauksella (subst. "se" tai "tämä"; verbi "näin", "tällä tavoin").

tyhjäkäynti kuvaa tekstin asiatiiviyden astetta ja tarkoittaa, että tekstissä ei ole siinä kohdassa uusia asioita tai lukijan tarkkaa keskittymistä ja ajattelua vaativaa sisältöä. Se purkaa lukijan aivokuormaa.

vohvelointi (*engl. waffle, jaaritella*) on kirjoittajan taipumus kirjoittaa aluksi löysää tekstiä ennen kuin pääsee kunnolla vauhtiin. Sitä tulee helposti johdantoon ja täysin uutta asiaa aloittaessa. Vohvelointi on näkyviin kirjoitettua harhailevaa ajattelua.

ylikierrokset kuvaa tekstin asiatiiviyden astetta ja tarkoittaa, että tekstissä on siinä kohtaa niin paljon uutta asiaa, että se edellyttää lukijalta tarkkaa keskittymistä ja ajattelua.

Lopuksi

Kirjoittamista käsittelevän blogijuttusarjan tekeminen on ollut hyvin opettavaista ja palkitsevaa. Siitä tuli itse itseään ruokkiva sykli. Kun kirjoittaa ja tarkkailee samalla itseään kirjoittajana, syntyi jatkuvasti uusia havaintoja, jotka puolestaan synnyttävät uusia aiheita, joista piti taas kirjoittaa lisää. Aihe kokiutettiin niin, että koko sarja syntyi vajaassa kuukaudessa. Nyt tärkeimmät asiat on sanottu ja tämä on sopiva hetki päättää Kirjoittamisesta-sarja. Kiitän kaikista saamistani kommentteista ja palautteista.